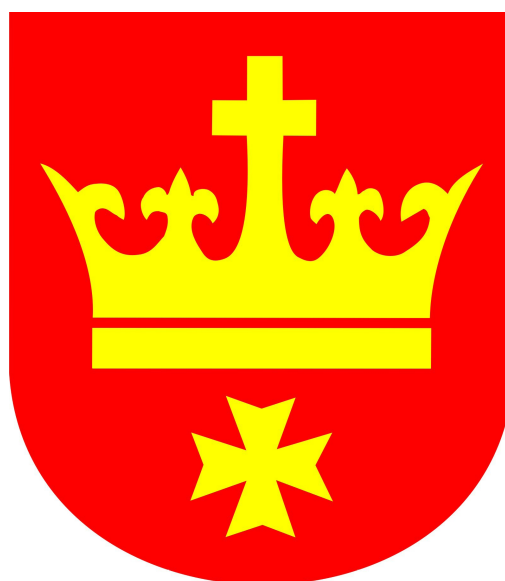

STAROGARD GDAŃSKI

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STAROGARD GDAŃSKI na lata 2009- 2012

FAZA I – ANALITYCZNO-POZNAWCZA i DIAGNOZY STANU

Opracowanie:

Zespół Przedsiębiorstwa Projektowo-Realizacyjnego „DOM” Sp. z o.o.
w Starogardzie Gdańskim

Dr hab. inż arch Piotr Lorens
Mgr inż arch Justyna Czyszek
Mgr inż arch Maria Kiełb-Stańczuk
Mgr Karina Mańkowska
Tech. Renata Szypszak

Starogard Gdański –październik 2008

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP. WPROWADZENIE	5
1.1. Uwagi ogólne	5
1.2. Cel opracowania	5
1.3. Podstawa prawna	6
1.4. Zasoby dziedzictwa a obywatel - wg ustaw	9
1.5. Opis użytych skrótów	11
2. RELACJE PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI ZEWNĘTRZNYMI ORAZ DOKUMENTAMI I UCHWAŁAMI WŁASNYMI MIASTA.....	12
2.1. Wprowadzenie.....	12
2.2. Poziom krajowy.....	12
2.2.1. Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015.....	13
2.2.3. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 – Narodowa Strategia Spójności.....	14
2.2.4. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowa Strategia Spójności 2007-2013.....	15
2.2.5. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami.....	17
2.3. Poziom regionalny.....	17
2.3.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego.....	17
2.3.2. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2013.....	19
2.3.3. Wojewódzki Program opieki nad zabytkami.....	20
2.3.4. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami	21
2.4. Poziom miejski.....	21
2.4.1. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018.....	22
2.4.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański.....	23
2.4.3. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2006-2013.....	24
2.4.4. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2013.....	26
2.4.5. Dokumenty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych fragmentów miasta.....	28
2.4.6. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami.....	29
2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego	29
2.6. Wnioski z analizy dokumentów strategicznych – do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu programu.....	30
3. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA OBSZARZE MIASTA.....	32
3.1. Starogard Gdański - zarys dziejów	32
3.2. Ochrona zabytków	34
3.3. Rejestr zabytków	35
3.3.1. Rejestr zabytków archeologicznych	35
3.3.2. Rejestr zabytków nieruchomych.....	36
3.3.3. Rejestr zabytków ruchomych	38

3.3.4. Muzea.....	39
3.4. Dokumentacja konserwatorska – rodzaje ewidencji konserwatorskiej	40
3.4.1. Ewidencja adresowa – tzw. „fiszki”	41
3.4.2. Gminna Ewidencja Zabytków - KARTY ZABYTEKÓW	42
3.4.3. „Białe Karty”	43
3.4.4. „Karty zielone”	44
3.4.5. „Karty Cmentarzy”	44
3.4.6. „Katalog Parków”	44
3.5. Zabytki identyfikujące krajobraz kulturowy miasta	45
3.6. Wartości niematerialne	47
3.7. Ocena stanu zachowania krajobrazu kulturowego	48
3.8. Diagnoza. Analiza SWOT dziedzictwa kulturowego miasta Starogard Gdański.	51
3.9 Bibliografia i zasoby archiwalne /wybrane/	53
3.10 Kartografia	54
3.11 Inne dokumentacje	55
3.11.1 Opracowania studialne – konserwatorskie.....	55
3.11.2 Opracowania planistyczne.....	56
4. ZAŁĄCZNIKI do Programu Opieki nad Zabytkami miasta Starogardu Gdańskiego	58

Załączniki :

- zał. 1.1. – Ewidencja adresowa - „fiszki”**
- zał. 1.2. – Gminna ewidencja zabytków miasta Starogard Gdański - 2008**
- zał. 2 – Karty Białe**
- zał. 3 - Karty Zielone**
- zał. 4 – Karty Cmentarzy**
- zał. 5 - Wyciąg ze Studium (2005)**
- zał. 6 – strefy ochrony archeologicznej (dla obszaru opracowywanego planu miejscowego)**
- zał. 7 - wykaz zabytków proponowanych do wpisu do rejestru zabytków oraz chronionych zapisami planu miejscowego (dla obszaru opracowywanego planu)**

Mapy – załączniki graficzne

- nr 1 - Starogard Gdański. Schemat rozwoju przestrzennego miasta. Skala 1:20000 (na współczesnej mapie ewidencyjnej z budynkami)**
- nr 2 – Starogard Gdański. Funkcjonalno-przestrzenne elementy tożsamości kulturowej. Skala 1:20000 (na współczesnej mapie ewidencyjnej z budynkami)**
- nr 3 – Starogard Gdański. Diagnoza stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego. Skala 1:20000 (na współczesnej mapie ewidencyjnej z budynkami)**
- nr 4 – Starogard Gdański. Obszary i obiekty o wartościach kulturowych. Skala 1:5000 (na mapie syt-wys wykorzystywanej do celów planistycznych)**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STAROGARD GDAŃSKI NA LATA 2009-2012

1. WSTĘP. WPROWADZENIE

1.1. Uwagi ogólne.

Program opieki nad zabytkami to dokument własny samorządu Starogardu Gdańskiego służący do podejmowania planowanych działań dotyczących ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

Główną ideą programu jest lepsze wykorzystanie środowiska kulturowego dla rozwoju miasta, poprawa stanu zachowania miejskiego środowiska kulturowego, uświadomienie mieszkańcom i decydentom potrzeb oraz zasad jego ochrony. Program służyć ma też określeniu zasad finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Starogardzie Gdańskim, z uwzględnieniem krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz opracowań ponadlokalnych.

Dokument może służyć zarówno władzom miejskim jak też instytucjom, innym podmiotom oraz mieszkańcom zainteresowanym kulturą oraz dziedzictwem kulturowym.

Opracowanie będzie cyklicznie aktualizowane. Wskazane w nim działania są zgodne z krajowymi, wojewódzkimi, a także lokalnymi dokumentami programowymi oraz dokumentami o charakterze strategicznym.

1.2. Cel opracowania

Program ma na celu (zgodnie z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu działań strategicznych wynikających z opracowań ponadlokalnych, ale także z opracowań strategicznych, programowych miasta,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków dla rozwoju miasta, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych i wzrostowi sum wydatkowanych na opiekę nad nimi,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków,

- eliminowanie sytuacji konfliktowych,
- inicjowanie działań edukacyjnych, informacyjnych, propagujących znajomość zabytków i opieki nad nimi,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna

Opracowanie Programu Opieki nad Zabytkami jest zadaniem własnym samorządu terytorialnego.

W oparciu o art. 87. ust. 1 ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres czterech lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program gminny przyjmowany jest przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Następnie dwa lata od ogłoszenia w dzienniku urzędowym prezydent miasta sporządza sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie gminy (art. 87 ust. 4 i 5).

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990r. **o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2001 Nr 142, poz. 1591, ze zm.) – art. 7 ust. 1 pkt 9 – zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty to zadanie własne gminy, w szczególności obejmuje ono sprawy ładu przestrzennego, kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa precyzuje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów (w tym administracji samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania itp.

Zgodnie z ustawą **o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** gmina:

- a) ma prawo utworzenia (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji (art. 16 ust. 1),
- b) ma obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu. Studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez Konserwatora (art. 18, art. 19 i art. 20),
- c) ma obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),

- d) przyjmuje zawiadomienia o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- e) przyjmuje zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.33 ust.1 i ust.2),
- f) sprawuje opiekę nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna (art. 71 ust.1 i 2),
- g) ma prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- h) Prezydent sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, (art.87 ust.1, ust.2 ust.3 i ust.4); gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miasta po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków; gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art.87),
- i) Co dwa lata Prezydent Miasta sporządza i przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji programu (art.87 ust. 5).

Ustawa nakłada (art. 4) także na samorząd gminny obowiązek:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie oraz utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom, powodującym uszczerbek dla wartości zabytków,
- przeciwdziałania i udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieżom, zaginięciom, nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W ramach opieki nad zabytkami (art. 5) właściciel lub posiadacz zabytku, a także gmina, mają obowiązek:

- zapewnienia warunków dla naukowego badania i dokumentowania zabytków (forma opieki nad zabytkami),
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochrona zabytków i opieka nad nimi to także zadanie Państwa, gdyż jest to obowiązek konstytucyjny (art. 5 Konstytucji RP - „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...) Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym*”). Obowiązek ten realizowany jest między innymi poprzez Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (nie został on dotąd uchwalony).

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 został uchwalony Uchwałą Nr 72/VI/07 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 lutego 2007 r. i opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Program powiatowy nie został dotąd opracowany (prace trwają).

Ponadto ochrona zabytków została uwzględniona w innych uregulowaniach prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880, z późn. zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i określone zostały w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U., Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),

Zasady ochrony zasobów bibliotecznych określone zostały w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)

Ochronę materiałów archiwalnych określają przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, późn. zm.)

1.4. Zasoby dziedzictwa a obywatel - wg ustaw

w Polsce:

zgodnie z Konstytucją RP - art. 5

„... Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa (...) Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego. (...) Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swoich niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym”:

a „...obowiązkiem Obywatela jest troska o dobro wspólne...”

w Europie :

„Dziedzictwo kulturowe jest częścią definicji europejskiej tożsamości. Stanowi fundamentalny wyraz bogactwa i różnorodności europejskiej kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, niezastąpionego świadectwa przeszłości, leży we wspólnym interesie Państw Członkowskich, które muszą zapewnić przekazanie tego dziedzictwa przyszłym pokoleniom. Dlatego opieka i konserwacja oraz wymogi użytkowania i umożliwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego zarówno w sektorze publicznym jak prywatnym leży w publicznym interesie. „

(z Dokumentu ECCO - Europejskiego Zrzeszenia Krajowych Związków Konserwatorów-restauratorów)

Konwencje i porozumienia, programy międzynarodowe dot. ochrony zabytków to między innymi:

- Karta Ateńska uchwalona na IV Kongresie CIAM w Atenach w 1933r.,
- Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych – Karta Wenecka – przyjęta w 1964r. kontynuująca zasady Karty Ateńskiej,
- konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego – przyjęta 16 listopada 1972r w Paryżu na 17 sesji Konferencji Generalnej ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury UNESCO; konwencja ratyfikowana przez Polskę 6 maja 1976r – opublikowana w Dz.U. z 1976r Nr 32, poz. 190,
- rezolucja Parlamentu Europejskiego dot. potrzeby działania w obszarze kultury, w szczególności ochrony dziedzictwa kulturowego,
- art. 151 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską – 1993r.,
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992r., przyjęta i ratyfikowana przez RP 13 grudnia 1995r., opublikowana w Dz.U. z 1996r. Nr 120, poz. 564,
- Europejska konwencja krajobrazowa sporządzona we Florencji 22 października 2000r, w imieniu RP przyjęta i ratyfikowana przez Prezydenta 24 czerwca 2004r., opublikowana w Dz.U. z 2006r. Nr 14 poz. 98,
- dokument w sprawie edukacji konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki i warunków uprawniających do wykonywania zawodu - zatwierdzony przez IV

Generalne Zgromadzenie ENCoRE (Europejska Sieć Szkolnictwa Wyższego Konserwatorskiego) w Toruniu z 8-9 maja 2003r. (wspólny z ECCO),

- Agenda Terytorialna UE i Karta Lipska w sprawie Zrównoważonych Miast Europejskich – przyjęta w maju 2007r na posiedzeniu Rady Ministrów odpowiedzialnych za zagospodarowanie przestrzenne,
- Program Kultura Wspólnoty Europejskiej na lata 2007-2013.

1.5. Definicje

Definicja zabytku

Zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 roku.

Z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

W myśl definicji Ustawy **zabytkiem jest** „.....nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”

Art. 6 Ustawy mówi, że ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania :

Zgodnie z Art. 3. użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- 2) **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,
- 3) **zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- 4) **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ustawa szczegółowo wymienia co podlega ochronie. Lista jest długa, jeżeli zostają spełnione kryteria – wszystkie lub ich część, definiujące zabytek, w zasadzie każdy obiekt może zostać objęty ochroną i opieką, niezależnie od stanu zachowania. Ochroną objęte może zostać otoczenie zabytku, a także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne.

Zgodnie z art. 3 ustawy: użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Opieka nad zabytkiem jest sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Zabytki zgromadzone w Muzeach, wpisane do inwentarza muzealnego chronione są stosownymi przepisami ustawy o Muzeach.

Program Opieki nad Zabytkami - opracowanie programu opieki nad zabytkami (na terenie danej gminy) jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego.

Art. 87 ust. 1 Ustawy „...**prezydent miasta sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami; Program przyjmuje rada gminy/miasta, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**” (art. 87, ust. 3).

1.5. Opis użytych skrótów

Ustawa – Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
– Dz.U. Nr 162 poz. 1568, ze zm.

Konserwator – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Urząd Konserwatora - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

KOBIDZ – Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków

ROBiDZ - Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków

Prezydent – Prezydent Miasta Starogard Gdański

Miasto - Starogard Gdański

Gminny program – Program Opieki nad Zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009 – 2012.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA STAROGARD GDAŃSKI NA LATA 2009 - 2012

2. RELACJE PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI ZEWNĘTRZNYMI ORAZ DOKUMENTAMI I UCHWAŁAMI WŁASNYMI MIASTA

2.1. Wprowadzenie

W niniejszym rozdziale przedstawiono omówienie podstawowych dokumentów szczebla krajowego, regionalnego i miejskiego mającego wpływ na kształt zapisów składających się na dokument Programu. Dokumenty te często określa się mianem „strategicznych”, ponieważ określona w nich jest polityka i/lub strategia rozwoju odnosząca się odpowiednio do poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego. Analiza taka pozwala określić uwarunkowania wynikające z zapisów tych dokumentów – często dokumentów wyższego rzędu w stosunku do opracowywanego Programu Opieki nad Zabytkami – dla zarówno ogólnej konstrukcji i założeń budowania zapisów planu jak i warunkujących szczegółowe rozwiązania. Jednocześnie wnioski z niniejszej analizy służyć mogą ocenie możliwości wykorzystania wsparcia ze strony środków budżetowych – w szczególności pochodzących z budżetu państwa, regionu, ale przede wszystkim środków unijnych – przy realizacji poszczególnych projektów i przedsięwzięć, które wynikać będą z zapisów Programu.

Z uwagi na wielość dokumentów o charakterze strategicznym, które potencjalnie mogą zawierać zapisy mogące mieć wpływ na zapisy programu, siłą rzeczy przegląd ten dotyczy jedynie najważniejszych dla przedmiotu opracowania elaboratów. Pamiętać przy tym należy, iż dokumenty te ulegają ciągłej ewolucji, co w szczególności dotyczy może szczegółów realizacji polityki wsparcia przy wykorzystaniu środków unijnych jak i polityki rozwoju lokalnego.

Opracowanie dotyczące analizy w/w dokumentów strategicznych podzielono na cztery zasadnicze części. Pierwsze trzy obejmują omówienie zapisów opracowanych na poziomie odpowiednio krajowym, regionalnym i lokalnym. Ostatnia natomiast obejmuje wnioski z przeprowadzonej analizy, do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu Programu.

2.2. Poziom krajowy

Na poziomie krajowym wyróżnić należy przynajmniej trzy podstawowe dokumenty, związane z programowaniem rozwoju Polski w okresie 2007 - 2013 (a więc w najbliższym okresie budżetowym Unii Europejskiej oraz odnoszące się do

okresu objętego Programem) i mające związek z problematyką opieki nad zabytkami. Dokumenty te to:

- **Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015** (dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.);
- **Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 - 2013 – Narodowa Strategia Spójności** (dokument zaakceptowany przez Komisję Europejską w maju 2007 r.);
- **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowa Strategia Spójności 2007 - 2013** (projekt zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 7 maja 2007 r.).

Jak widać z powyższego zestawienia, wszystkie istotne dla programowania rozwoju dokumenty strategiczne o zasięgu krajowym wciąż znajdują się na etapie prac przygotowawczych. Oznacza to że ich końcowa postać może nieco odbiegać od kluczowych ich zapisów zaprezentowanych w poniższych podrozdziałach.

2.2.1.Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015

Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015 jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety w obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. Wyznacza więc ona cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu widzenia osiągnięcia tych celów, w których koncentrowane będą działania państwa. Uwzględnia ona jednocześnie najważniejsze trendy rozwoju światowej gospodarki oraz cele, jakie stawia Unia Europejska w Strategii Lizbońskiej. Tym samym dokument Strategii jest nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno - gospodarczego kraju, stanowiącym odniesienie dla innych strategii i programów rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Jednocześnie Strategia jest podstawową przesłanką dla Narodowej Strategii Spójności – Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia. Tym samym stanowi ona podstawę dla efektywnego wykorzystania przez Polskę środków rozwojowych, zarówno krajowych jak i z Unii Europejskiej.

Głównym celem Strategii jest **podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski, poszczególnych obywateli i rodzin**. Cel ten wskazuje na priorytety działania:

- 1.Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.
- 2.Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej.
- 3.Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości.
- 4.Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa.
- 5.Rozwój obszarów wiejskich.
- 6.Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej.

W obrębie każdego z w/w priorytetów zidentyfikowano szereg działań zmierzających do ich uszczegółowienia i przełożenia na konkretne zadania do ujęcia w kolejnych dokumentach strategicznych.

Problematyki Programu dotyczy w sposób bezpośredni jedynie priorytet 6 z w/w, tzn. „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej”. W obrębie tego priorytetu zidentyfikowano – jako jeden z ważnych kierunków działań – dążenie do podniesienia konkurencyjności polskich regionów, w tym m.in. poprzez „wsparcie dla ochrony i poprawy stanu materialnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju inwestycji kultury regionów”. Jednocześnie w części dokumentu odnoszącej się do kierunków wsparcia dla poszczególnych województw uwzględniono – w odniesieniu do województwa pomorskiego – pomoc w wysiłkach na rzecz „zrównoważonego i efektywnego wykorzystania walorów kulturowych i przyrodniczych jako zasobu turystycznego o znaczeniu międzynarodowym”. Ponadto do szeroko rozumianej opieki nad zabytkami odnosi się cały szereg innych zapisów Strategii, przyporządkowanych pozostałym priorytetom.

2.2.3. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 – Narodowa Strategia Spójności

Dokument Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia stanowi zgodne z polskimi priorytetami i wynikające z przyjętego przez Komisję Europejską dokumentu – Polityki spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategicznych Wytycznych Wspólnoty 2007 - 2013 – określenie działań o charakterze rozwojowym, jakie Rząd polski zamierza podjąć w latach 2007 - 2013 w zakresie promowania trwałego wzrostu gospodarczego, wzrostu konkurencyjności oraz wzrostu zatrudnienia.

Za cel strategiczny Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia uznano **tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.**

Cel ten osiągany będzie za pośrednictwem tzw. horyzontalnych celów szczegółowych, które określono w sposób następujący:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa;
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej;
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski;
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług;
5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;
6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Zakłada się także iż wszystkie programy, działania i projekty podejmowane w ramach NSRO realizować będą jednocześnie wszystkie z w/w celów, choć w różnym zakresie.

Problematyki Programu w sposób bezpośredni dotyczy cel 5: „Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, w ramach którego jednym z podstawowych obszarów działalności stanie się „promowanie wewnętrznej spójności w obszarach miejskich (...) jak i wzmacnianie procesu odbudowy gospodarczego potencjału małych miast i miasteczek. W tym celu promowane będą działania obejmujące odnowę środowiska fizycznego, rewitalizację terenów przemysłowych, ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego i historycznego. (...) jednym z elementów rewitalizacji miast będzie wspieranie działań mających na celu renowację mieszkalnictwa na obszarach dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym”.

2.2.4. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowa Strategia Spójności 2007-2013

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko stanowi instrument realizacji priorytetów rozwojowych zwartych w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia przy wykorzystaniu środków europejskich – Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dokument programu Infrastruktura i Środowisko ujmuje problematykę infrastruktury rozwoju w sposób integralny, w tym także zagadnienia infrastruktury społecznej. Jednocześnie działania zapisane w tym programie są komplementarne dla innych programów operacyjnych, stanowiących rozwinięcie Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, tj.: Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Rozwój Polski Wschodniej oraz programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Głównym celem programu jest **podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej**. Zapis ten doprecyzowuje cel horyzontalny wskazany w Narodowej Strategii Spójności „Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów”.

Jednocześnie – zgodnie z wynikami przeprowadzonej diagnozy stanu – wzrost atrakcyjności Polski i jej regionów ma zostać osiągnięty dzięki inwestycjom w pięciu obszarach mających największe znaczenie: sektorach transportu, środowiska, energetyki, kultury i ochrony zdrowia, w tym poprzez realizację następujących celów szczegółowych programu:

1. Budowa infrastruktury zapewniającej, że rozwój gospodarczy Polski będzie dokonywał się przy równoczesnym zachowaniu i poprawie stanu środowiska naturalnego.
2. Zwiększenie dostępności głównych ośrodków gospodarczych w Polsce poprzez powiązanie ich siecią autostrad i dróg ekspresowych oraz alternatywnych wobec transportu drogowego środków transportu.
3. Zapewnienie długookresowego bezpieczeństwa energetycznego Polski poprzez dywersyfikację dostaw, zmniejszenie energochłonności gospodarki i rozwój odnawialnych źródeł energii.

4. Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski.
5. Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia siły roboczej.

Jednocześnie w ramach programu realizowanych ma być 15 Priorytetów:

1. Gospodarka wodno – ściekowa;
2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
3. Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska;
4. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska;
5. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych;
6. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T;
7. Transport przyjazny środowisku;
8. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe;
9. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna;
10. Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii;
11. Kultura i dziedzictwo kulturowe;
12. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia;
13. Infrastruktura szkolnictwa wyższego;
14. Pomoc techniczna – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;
15. Pomoc techniczna – Fundusz Spójności.

Problematyki Programu Opieki nad Zabytkami w sposób bezpośredni dotyczy priorytet 11 „Kultura i dziedzictwo kulturowe”.

Na realizację zadań związanych z tym priorytetem Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa narodowego otrzymało łącznie 576,4 mln Euro. Jednakże szczegółowy opis poszczególnych priorytetów zakłada realizację przede wszystkim projektów o znaczeniu ponadregionalnym. Wiazać się one powinny z problematyką ochrony i zachowania zabytków nieruchomych o znaczeniu ponadregionalnym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

Jednocześnie na liście typów projektów przewidzianych do realizacji w ramach działania ujęto m.in. „rewitalizację, rewaloryzację, konserwację, renowację, restaurację, zachowanie, a także adaptację na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem”. Uznano przy tym, iż dziedzictwo kulturowe jest jednym z najważniejszych czynników decydujących o atrakcyjności Polski.

W zapisach dokumentu podkreśla się także iż wsparcie inwestycji obszarze kultury daje zatrudnienie wykwalifikowanym kadrom i generuje znaczącą wartość produktu krajowego brutto o wysokiej wartości dodanej. Oznacza to, iż twórcy Programu uznają za istotną nie tylko wartość kulturową samych zabytków, ale

dostrzegają także walory ekonomiczne i społeczne wiążące się z ochroną dziedzictwa kulturowego.

2.2.5. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami

Przytoczone zapisy pozwalają na stwierdzenie, iż – z punktu widzenia polityki zapisanej w dokumentach opracowanych na szczeblu krajowym – dążyć się winno do wykorzystania zasobu dziedzictwa kulturowego Miasta w procesie rozwoju funkcji kultury regionu i turystycznych, mogących przyczynić się do kompleksowo rozumianego rozwoju lokalnego.

Jednocześnie jednym z ważniejszych celów Programu stać się winna rewitalizacja zasobu dziedzictwa, mająca jednak na celu jego wykorzystanie na cele lokalizacji nowych elementów programu miejskiego lub związane z przywróceniem odpowiednich warunków życia mieszkańców tych obiektów. Możliwe jest przy tym uzyskanie wsparcia w procesie ochrony i odnowy zasobów o szczególnych walorach kulturowych i zabytkowych, co wiązać się winno z wykreowaniem szczególnie wysokiej wartości dodanej – zarówno w sensie ekonomicznym jak i społecznym.

2.3. Poziom regionalny

Podobnie jak na poziomie ogólnokrajowym, także na poziomie regionalnym wyróżnić można szereg dokumentów dotyczących problematyki Programu Opieki nad Zabytkami. Najważniejsze z nich to:

- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego** (uchwalona 18 lipca 2005r.);
- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013** (przyjęty w dniu 2 października 2007r.);
- Program Opieki nad Zabytkami Woj. Pomorskiego na lata 2007-2010** (uchwalony Uchwałą Nr 72/VI/07 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 26 lutego 2007r)

2.3.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego

Uchwalona w roku 2005 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego jest aktualizacją dokumentu przyjętego w roku 2000. Konieczność przygotowania nowego dokumentu wynika z nowych uwarunkowań europejskich rozwoju regionu (w tym m.in. uwzględnienia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej), zmiany uwarunkowań krajowych rozwoju województwa (w tym m.in. przygotowywania krajowych dokumentów strategicznych dotyczących kierunków rozwoju regionu) oraz z analizy doświadczeń i dotychczasowego dorobku programowania rozwoju regionalnego.

W dokumencie Strategii zidentyfikowano trzy priorytety rozwoju województwa oraz związanych z nimi 14 celów strategicznych. Zapisy te brzmią następująco:

Priorytet I. Konkurencyjność

Cele strategiczne:

1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości i innowacji;
2. Wysoki poziom edukacji i nauki;
3. Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne;
4. Efektywna sfera publiczna;
5. Silna pozycja i powiązania Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w układzie ponadregionalnym, głównie bałtyckim.

Priorytet II. Spójność

Cele strategiczne:

1. Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej;
2. Silne, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo;
3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego;
4. Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia;
5. Wzmacnianie subregionalnych ośrodków rozwojowych.

Priorytet III. Dostępność

Cele strategiczne:

1. Efektywny i bezpieczny system transportowy;
2. Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej;
3. Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych;
4. Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Z wymienionych powyżej zapisów jedynie niektóre wiążą się z problematyką dziedzictwa kulturowego w sposób pośredni – raczej dotyczą one kompleksowego rozwoju regionu niż ochrony dziedzictwa jako takiego. Przykładem może być tu zapis kierunku działania dla celu strategicznego 3 (priorytet I) „Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne”, który obejmuje m.in. „ochronę dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjającą jego racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno – gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych”. Strategia identyfikuje także fazy jej realizacji, zależne od okresów budżetowania przyjętych w Unii Europejskiej. I tak, na lata 2007-13 przewiduje się wykorzystanie Funduszy Strukturalnych, Funduszy Spójności i innych funduszy UE, środków międzynarodowych instytucji finansowych, środków innych państw, a także środków i mechanizmów krajowych. Łącznie przewiduje się przeznaczenie w tym okresie na realizację rozmaitych zadań rozwojowych w województwie pomorskim

kwoty ok. 16,7 – 18,1 mld złotych. Oznacza to średnioroczne potrojenie środków w stosunku do dostępnych w roku 2004.

2.3.2. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2013

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego stanowi podstawę planowania rozwoju województwa na lata 2007-13, uwzględniając zapisy ujęte w projekcie Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (na podstawie wersji przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 1 sierpnia 2006r.) oraz wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa. Na ich podstawie sformułowano Cel Strategiczny Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, który brzmi następująco:

„Poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej regionu przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych”

Uzupełnieniem tego zapisu stały się następujące cele szczegółowe:

1. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki oraz wzrost kompetencji mieszkańców;
2. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków miejskich i usprawnienie powiązań między nimi;
3. Poprawa atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej;
4. Przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym.

W Programie określono także szereg tzw. Osi Priorytetowych, w tym:

1. Rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach
2. Społeczeństwo wiedzy
3. Funkcje miejskie i metropolitalne
4. Regionalny system transportowy
5. Środowisko i energetyka przyjazna środowisku
6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
7. Ochrona zdrowia i system ratownictwa
8. Lokalna infrastruktura podstawowa
9. Lokalna infrastruktura społeczna i inicjatywy obywatelskie

Z wymienionych powyżej szczególne znaczenie dla konstrukcji Programu Opieki nad Zabytkami ma cel 2, którego realizacja skupiać się będzie na miastach pełniących rolę subregionalnych i regionalnych ośrodkach rozwoju, wśród których enumeratywnie wymieniono m.in. Starogard Gdański. Realizacja tego celu obejmować ma m.in. wzmocnienie potencjału rozwojowego największych miast, w tym m.in. poprzez „podejmowanie kompleksowych inicjatyw w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych i modernizacji przestrzeni miejskich”.

Jako istotny dla Programu dla Miasta Starogard Gdański wymienić należy także cel 3, obejmujący m.in. wykorzystanie potencjału turystycznego. Realizowane w jego ramach przedsięwzięcia ukierunkowane mają zostać na dywersyfikację oferty turystycznej, obejmując m.in. obiekty dziedzictwa kulturowego.

2.3.3. Wojewódzki Program opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego powstał jako dokument służący podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego przez samorząd województwa. Obejmuje on m.in. omówienie uwarunkowań prawnych, analizę związków z innymi dokumentami programowymi, szczegółowe przedstawienie zasobów dziedzictwa kulturowego województwa, diagnozę dotyczącą stanu ochrony tych zasobów, a także cele strategiczne w zakresie opieki nad zabytkami. Zakończeniem programu są zapisy dotyczące sposobu jego wdrażania i monitorowania.

Cel strategiczny programu określono jako:

„Zachowanie dziedzictwa kulturowego Pomorza służące bieżącemu budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej województwa”.

Jednocześnie określono trzy priorytety, poprzez które powyższy cel ma być realizowany. Priorytety te to:

- **odnowa dziedzictwa kulturowego miast i wsi;**
- **ochrona kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego;**
- **badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego.**

Dla każdego z w/w priorytetów określono kierunki pożądanych działań oraz typy wspieranych działań. Przedstawione zapisy programu zmierzają do ochrony samych zasobów, jednakże z naciskiem na ich wykorzystanie w działaniach prorozwojowych podejmowanych zarówno przez samorząd województwa jak i samorządy lokalne oraz partnerów prywatnych. Szczególny nacisk położono na współodpowiedzialność społeczności lokalnych i partnerów prywatnych za zachowanie elementów dziedzictwa oraz na ich wykorzystanie gospodarcze, w tym ze szczególnym uwzględnieniem turystyki (np. celem strategicznym rozwoju turystyki

ma być „budowanie markowych produktów turystycznych opartych na zasobach dziedzictwa kulturowego”)

W Programie podkreślono znaczenie tożsamości regionalnej Kociewia, wielokulturowości regionu, związku zagadnień ochrony środowiska kulturowego z celami rozwojowymi regionu i ustalonymi w Strategii województwa priorytetami oraz przyjętą **Strategią Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004 - 2013** (przyjęta Uchwałą Nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r.)

W skali województwa podkreślono znaczenie następujących zespołów i obiektów zabytkowych Starogardu jak:

- zabytkowy układ urbanistyczny miasta,
- obiekt dawnej synagogi,
- pałac Wiechertów przy ul. Kanałowej,
- zespół szpitalny w Kocborowie,
- mury miejskie z basztami,
- cmentarz pożydowski przy ul. Bohaterów Getta,
- zespół Stada Ogierów,

oraz działalność Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim.

2.3.4. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami

Zapisy dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego traktują głównie w kontekście możliwego jego wykorzystania w procesie rozwoju społecznego i gospodarczego. Taka wymowę mają m.in. zapisy Strategii. Także w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego zapisano szereg priorytetów związanych z ochroną zasobów dziedzictwa kulturowego w opisanym powyżej kontekście.

2.4. Poziom miejski

Również na poziomie lokalnym możliwa jest identyfikacja szeregu dokumentów o charakterze strategicznym, mogących zawierać istotne dla budowy programu Opieki nad Zabytkami zapisy. W ramach niniejszego rozdziału omówiono uwarunkowania wynikające z pięciu podstawowych dokumentów:

- **Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018** (opracowanej w styczniu 2008 r.);
- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański** (uchwalonego dnia 20 czerwca 2001 r. i zmienionego dnia 7 grudnia 2005 r.);

- **Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2006 - 2013** (uchwalony dnia 26 kwietnia 2006 r.);
- **aktualizacja w/w dokumentu – Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008 - 2013**, uchwalony w dniu 25 czerwca 2008 r.;
- dokumenty **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** (przygotowywane sukcesywnie w okresie od 1995 r.).

2.4.1. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018

Opracowany dokument Strategii wyznacza zasadnicze kierunki rozwoju miasta na najbliższe dziesięciolecie. Jej podstawę stanowi przyjęta misja miasta, określona jako:

*„Starogard Gdański – miasto atrakcyjne dla mieszkańców, inwestorów i gości,
Efektywne w wykorzystaniu zasobów i położenia geograficznego”*

Uszczegółowieniem tak zarysowanej misji jest lista czterech strategicznych celów rozwojowych miasta, określonych jako:

1. Poprawa warunków osiedleńczych w mieście,
2. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta,
3. Poprawa infrastruktury miasta,
4. Rozwój społeczny.

Osiągnięcie tych celów – w zamyśle twórców dokumentu – przyczynić się ma m.in. do poprawy warunków osiedleńczych i życia mieszkańców, czego efektem ma stać się zahamowanie odpływu mieszkańców z miasta i przyciągnięcie nowych.

Dla konstrukcji Programu Opieki nad Zabytkami szczególne znaczenie ma cel 1.3. **„Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta”**. Jednocześnie jako mogące mieć wpływ na zapisy programu wymienić należy także inne cele, w tym:

- 1.1. Zwiększenie oferty budownictwa komunalnego,
- 1.2. Aktywna promocja miasta,
- 3.1. Budowa i utwardzenie dróg publicznych w mieście,
- 3.2. Rozbudowa infrastruktury wodno – ściekowej,
- 3.4. Poprawa wykorzystania energii cieplnej w mieście,

Powyższe zapisy określają politykę rozwoju miasta i jej relacje do kwestii ochrony zasobów dziedzictwa. Z zapisów tych wynika iż ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i problematyka opieki nad zabytkami winna być rozpatrywana

w kontekście rewitalizacji miasta i jako taka stanowić podstawę do realizacji celów związanych z rozwojem społeczno – gospodarczym Starogardu.

2.4.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański

Dokument Studium obejmuje dwie zasadnicze części – opis uwarunkowań oraz kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta. W pierwszej części bardzo starannie przeanalizowano wszelkie czynniki mogące mieć wpływ na kształtowanie struktury przestrzennej miasta, w tym m.in. zasoby i stan ochrony środowiska kulturowego. Podsumowaniem tej części jest generalna syntetyczna ocena miasta, stanowiąca podstawę do kształtowania polityki jego rozwoju.

Podstawą tej polityki jest określenie celów rozwojowych miasta, wśród których znalazły się m.in. zapisy dotyczące „ochrony i właściwego wyeksponowania oraz wykorzystania zgodnie z przyjętą strategią rozwojową zasobów środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego miasta, (...) podkreślenie i wydobywanie elementów zagospodarowania przestrzeni decydujących o tożsamości i indywidualności Starogardu”. Jednocześnie w ramach listy obszarów i struktur ważnych dla prestiżu i tożsamości miasta oraz obszarów szczególnych szans wymieniono najważniejsze kompleksy terenów o wysokich walorach kulturowych – w tym obszar śródmiejski (w tym Stare Miasto) oraz obszar pomiędzy centrum miasta a zespołem dworca PKP.

W dokumencie ujęto także kompleksowe zapisy dotyczące polityki ochrony środowiska kulturowego, w tym obszarów i obiektów proponowanych do objęcia ochroną prawną. Wyszczególniono przy tym zarówno postulat wpisu poszczególnych obiektów do rejestru zabytków jak i propozycje wprowadzenia stref ochrony konserwatorskiej. Jednocześnie zaproponowano zestaw wniosków do polityki przestrzennej miasta w postaci zestawu proponowanych polityk ochrony środowiska kulturowego. Wyszczególniono przy tym takie propozycje jak:

- politykę ochrony – do wprowadzenia na obszarach gdzie priorytetem winno stać się zachowanie i ochrona istniejących zasobów, a także doskonalenie i porządkowanie istniejącej struktury przestrzennej;
- adaptacja historycznej struktury do potrzeb współczesnych, w tym poprzez ich kompleksową rewaloryzację;
- ochrona historycznej panoramy Starego Miasta;
- politykę rewaloryzacji i ochrony;
- politykę sanacji;
- procesy rehabilitacji.

Dla każdej z w/w propozycji szczegółowej polityki określono obszary miasta, do których winno się ją stosować. Jednakże wydaje się iż kryteria rozróżnienia obszarów proponowanych do objęcia daną polityką nie są w pełni jasne, podobnie jak i nie w pełni wyjaśniono różnice pomiędzy nimi. Dodatkowo w rozdziale dotyczącym polityki przestrzennej dotyczącej obszarów zabudowanych dokonano jeszcze innej klasyfikacji tych polityk.

Wszystkie te zapisy prowadzą do bardzo szczegółowych wniosków, ale także i do powstania szeregu różniących się od siebie systemów ochrony i nie do końca odróżniających się od siebie polityk przestrzennych. Sytuacja ta uczynić może problematykę ochrony zabytków niejasną i przez to trudną do realizacji. Oznacza to konieczność – na etapie aktualizacji dokumentu lub też awansowania prac nad Programem Opieki nad Zabytkami – doprecyzowania tych zapisów i określenie jasno sprecyzowanych kategorii działań do podjęcia w odniesieniu do wyraźnie różniących się od siebie sytuacji przestrzennych.

Niezależnie od w/w uwag zapisy ujęte w dokumencie Studium mają potencjalnie duże znaczenie dla budowy Programu Opieki nad Zabytkami, ponieważ stanowią mogą podstawę do określania bardziej szczegółowych polityk w odniesieniu do poszczególnych, wyodrębnionych obszarów o różnej strukturze i walorach.

2.4.3. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2006-2013

Lokalny Program Rewitalizacji opracowany został w 2006 r. i obecnie poddawany jest procedurze aktualizacji. Konieczność jej wykonania wynika m.in. z faktu, iż pierwotny program częściowo uległ dezaktualizacji (z uwagi m.in. na zmiany w odniesieniu do dokumentów strategicznych różnych szczebli, w tym pojawienie się nowych ich wersji) oraz z powodu braku w nim zapisów dotyczących szczegółowej charakterystyki poszczególnych projektów i przedsięwzięć do wykonania. Pomimo zaangażowania liczego grona osób do konsultacji w procesie jego przygotowania, dokument LPR-u sporządzany był w trybie eksperckim, co w warunkach możliwego występowania o środki unijne stanowiło jego pewną słabość.

Dokument Lokalnego Programu Rewitalizacji obejmuje zapisy dotyczące rewitalizacji kluczowych, zdegradowanych obszarów miejskich. Za priorytety rewitalizacji uznano:

1. Przygotowanie obszarów rewitalizacji pod rozwój funkcji gospodarczych;
2. Zagospodarowanie miejskich przestrzeni publicznych z poszanowaniem zasad ochrony środowiska z przeznaczeniem na rozwój kultury, turystyki, sportu i rekreacji;
3. Pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i rozwijanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

Na tej podstawie określono cel rewitalizacji:

***„Ożywienie gospodarcze i społeczne miasta,
a także zwiększenie jego potencjału turystycznego i kulturowego,
w tym nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji
społeczno – gospodarczych.”***

Cel ten ma zostać zrealizowany poprzez:

- odnowę zdegradowanych obszarów centrum miasta, w tym infrastruktury komunikacyjnej;

- zmianę dotychczasowej funkcji obszaru zdegradowanego na aktywne gospodarczo, społecznie, rekreacyjnie i turystycznie;
- zachęcanie lokalnej społeczności do rozwijania nowych form aktywności gospodarczych generujących miejsca pracy;
- oferowanie infrastruktury na potrzeby działań z zakresu pomocy społecznej;
- troskę o ochronę stanu środowiska naturalnego warunkującego zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy.

Określono także cele szczegółowe ujęte w czterech kategoriach problemowych.

Do problematyki Programu Opieki nad Zabytkami bezpośrednio odnoszą się następujące z nich:

Kategoria 1 – Działania przestrzenne

1d. Działania dotyczące remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych

1e. Działania dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej

1f. Zabezpieczenie puli mieszkań rotacyjnych i zamiennych

Kategoria 3 – Działania społeczno – socjalne

3h. Działania dotyczące przekwaterowania mieszkańców rewitalizowanych terenów.

W dokumencie wyznaczono także granice obszaru rewitalizowanego, obejmującego znaczącą część historycznych struktur miejskich.

Powyższe zapisy odnoszą się więc pośrednio do problematyki ochrony zasobów dziedzictwa, ujmując ją w kategoriach związanych z rewitalizacją obszarów zdegradowanych i ożywieniem społeczno – gospodarczym obszarów zdegradowanych, z których większość stanowi zasób dziedzictwa kulturowego miasta. Oznacza to iż – mimo że program odnosi się do obszarów w dużej mierze o walorach kulturowych – brak w nim bezpośrednich odniesień do zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego. Zakłada się natomiast polepszenie sytuacji obiektów stanowiących zasób dziedzictwa poprzez ich rewitalizację, wiążącą się jednak głównie z działaniami o charakterze społecznymi i ekonomicznymi. Mimo iż myślenie takie wydaje się być słusznym (w szczególności wobec rozwijających się badań teoretycznych i praktyki realizacji w tym zakresie), to jednak brak bezpośredniego odniesienia w dokumencie do zagadnienia ochrony i opieki nad zabytkami stanowi pewną słabość analizowanego dokumentu.

Niezależnie od w/w braków, w dokumencie Lokalnego Programu Rewitalizacji nie ma szczegółowego opisu poszczególnych projektów i przedsięwzięć do realizacji. Jedynie zasygnalizowano ich problematykę, nie próbując dokonywać szczegółowego opisu. Tym samym identyfikacja możliwych skutków ich realizacji dla problematyki ochrony i opieki nad zabytkami jest bardzo trudną, o ile wręcz nie niemożliwą do wykonania.

2.4.4. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2013

Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008 - 2013 jest aktualizacją programu omówionego w pkt 2.4.3. Powstał w okresie luty - czerwiec 2008 r., przy znaczącym udziale społeczności lokalnej (formuła warsztatów), a także w oparciu o przeprowadzone badania socjologiczne.

Został uchwalony Uchwałą Rady Miasta w dniu **25 czerwca 2008 r.**

W ramach programu ustalono cele rewitalizacji oraz określono szereg projektów i przedsięwzięć służących ich realizacji. Zdecydowano także o podziale prac na etapy. Ogółem w I etapie wybrano 32 projekty.

Sumaryczne wyniki przedstawiono w poniższej tabeli wraz z określonym w czasie warsztatów wyborem projektów i przedsięwzięć do realizacji w pierwszym etapie.

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
A. Sfera Przestrzenna				
A1. Odnowa infrastruktury podziemnej				
A1-1	Wykonanie nowej kanalizacji rozdzielczej i drenażu w rejonie Rynku	--	--	--
A1-2	Wymiana pozostałych instalacji (wodociągowej, elektrycznej, gazowej, telekomunikacyjnej itd.) z zapewnieniem jej rozwoju	--	--	---
A2. Zachowanie i wykorzystanie walorów historyczno – kulturowych miasta				
A2-1	Objęcie obiektów wartościowych ochroną przed rozbiórką lub dewastacją	3	3	6
A2-2	Wykorzystanie obiektów wartościowych do nowych celów z zachowaniem ich walorów kulturowych i zabytkowych	9	0	9
A3. Zwiększenie ilości miejsc parkingowych				
A3-1	Wybudowanie parkingu wielopoziomowego w obrębie Rynku	1	15	16
A3-2 II etap	Ujmowanie parkingów w planach nowych osiedli mieszkaniowych	0	0	0
A4. Poprawa stanu układu drogowego w mieście				
A4-1 II etap	Realizacja rond poprawiających bezpieczeństwo	0	0	0
A4-2	Poprawa stanu chodników	1	6	7
A4-3 II etap	Wyznaczenie układu ścieżek rowerowych i miejsc parkowania rowerów	0	1	1
A4-4 II etap	Poprawa bezpieczeństwa na drogach	0	0	0
A4-5	Realizacja obwodnicy miejskiej od strony południowej	2	1	3
A4-6	Realizacja obwodnicy wschodniej miasta (ul. Nowej Jabłowskiej i Nowej Pelplińskiej)	10	3	13
A5. Poprawa stanu środowiska				
A5-1 II etap	Zmiana sposobu ogrzewania budynków na ekologiczny	0	0	0
A5-2 II etap	Reorganizacja ruchu kołowego w obszarze Starego Miasta	1	0	1
A6. Zagospodarowanie terenów przemysłowych				

A6-1 II etap	Zagospodarowanie terenów po Zakładach Zbożowych	0	0	0
A6-2 II etap	Zagospodarowanie terenów po Polpharmie – parking	0	0	0
A6-3 II etap	Zagospodarowanie terenu po Neptunie – teren usługowo mieszkaniowy	0	0	0
A6-4 II etap	Tereny zielone - przedłużenie Starego Miasta i parku	0	1	0

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
A7. Zagospodarowanie terenów zielonych, w tym rzeki Wierzycy				
A7-1	Wykorzystanie doliny Wierzycy dla celów turystycznych	1	2	3
A7-2	Zagospodarowanie terenów zielonych - Strzelnica, Francuska Góra	2	3	5
A7-3 II etap	Modernizacja stanic wodnych	0	0	0
A8. Intensyfikacja zagospodarowania przestrzennego Rynku				
A8-1 II etap	Uzupełnienie zabudowy	0	1	1
A8-2	Połączenie Rynku z parkiem przy Farze	6	1	6
A8-3	Zagospodarowanie podziemi Rynku	2	1	3
A8-4	Kompleksowe zagospodarowanie płyty Rynku	2	5	7
A8-5	Poprawa estetyki elewacji kamienic w Rynku i jego otoczeniu	2	2	4
B. Sfera Społeczna				
B1. Poprawa bezpieczeństwa miasta				
B1-1 II etap	Rozbudowa systemu monitoringu miasta	0	0	0
B1-2 II etap	Poprawa stanu oświetlenia miasta	0	0	0
B1-3 II etap	Poprawa stanu bezpieczeństwa na ulicach	1	0	1
B1-4	Zwiększenie skuteczności przestrzegania przepisów obowiązujących w mieście w zakresie bezpieczeństwa publicznego	5	1	6
B2. Lepsze wykorzystanie walorów turystycznych miasta				
B2-1	Rozwój infrastruktury turystycznej miasta	2	1	3
B2-2	Iluminacja ważnych miejsc i obiektów w mieście	0	5	5
B3. Likwidacja zjawisk patologicznych i podniesienie poziomu kultury społecznej				
B3-1	Edukacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	1	5	6
B3-2	Poprawa warunków ekonomicznych mieszkańców	1	1	2
B3-3 II etap	Rozwój pozytywnych więzi społecznych wśród mieszkańców	0	0	0
B3-4 II etap	Rozwój pozytywnych relacji społecznych	0	0	0
B3-5	Rozwój inicjatyw społecznych o charakterze kulturalnym	0	0	0
B4. Wykorzystanie lokalnych tradycji kulturowych				
B4-1	Upamiętnienie tradycji 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich	2	1	3
B4-2	Stworzenie punktu umożliwiającego gromadzenie pamiątek świadczących o historii i tradycji miasta	2	0	2
B5. Poprawa współpracy z gminą wiejską				

B5-1 II etap	Uwzględnianie potrzeb mieszkańców gminy w przedsięwzięciach miejskich	1	0	1
B5-2	Współpraca władz miasta i gminy w zakresie zarządzania rozwojem	3	0	3
B6. Stworzenie lepszych warunków dla działalności grup i organizacji pozarządowych				
B6-1	Zwiększenie poziomu finansowania organizacji pozarządowych w mieście	1	2	3
B6-2	Przekazywanie zadań do realizacji przez organizacje pozarządowe	1	1	2
B6-3	Wsparcie merytoryczne i organizacyjne działań organizacji pozarządowych	3	1	4

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
B7. Lepsza informacja i komunikacja społeczna w mieście				
B7-1	Poprawa przepływu informacji o działalności władz miejskich	2	0	2
B7-2 II etap	Rozwój sposobów komunikowania się poszczególnych grup społecznych ze sobą	0	0	0
C. Cele ekonomiczne				
C1. Poszerzenie oferty inwestycyjnej miasta				
C1-1 II etap	Prywatyzacja obiektów w obrębie Starego Miasta będących w zasobach komunalnych	1	0	1
C1-2	Promocja terenów przemysłowych	3	5	8
C2. Poprawa warunków inwestowania i przebiegu procesów decyzyjnych				
C2-1	Wzmocnienie kadrowe władz samorządowych	2	2	4
C2-2	Rozbudowa i modernizacja uzbrojenia terenów w obszarze rewitalizacji	2	7	9
C3. Kreowanie nowych miejsc pracy				
C3-1	Stworzenie systemu zachęt ekonomicznych dla podmiotów gospodarczych tworzących nowe miejsca pracy	10	6	16
C3-2	Przygotowanie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru wyznaczonego do rewitalizacji w Starogardzie Gdańskim	2	3	5

Ze względu na równoległe opracowywanie LPR i Programu Opieki nad Zabytkami, w programie uwzględniono także wypracowane społecznie cele i zadania dotyczące zabytków.

2.4.5. Dokumenty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych fragmentów miasta

W odróżnieniu od wszystkich wspomnianych dotychczas dokumentów strategicznych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego, które mają charakter kompleksowy, dokumenty planów miejscowych są opracowywane sukcesywnie dla poszczególnych, często dość niewielkich fragmentów przestrzeni miasta. Oznacza to, że zapisy jedynie niektórych z nich mogą mieć znaczenie dla budowy finalnych zapisów dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami. Jednocześnie wskazać należy na odmienny od wszystkich opisanych powyżej charakter dokumentu jakim jest plan miejscowy – z jednej strony stanowi on o priorytetach i warunkach rozwoju przestrzeni, w tym m.in. ochrony zasobów dziedzictwa, z drugiej zaś jest narzędziem zarządzania operacyjnego – a więc realizacji przyjętej polityki.

W odniesieniu do przestrzeni miasta Starogard Gdański dokumenty planów miejscowych są przygotowywane sukcesywnie, w miarę pojawiających się potrzeb i w wyniku prowadzenia określonej polityki w tym zakresie przez władze miejskie. Obecnie ok. 15% obszaru miasta ma już aktualne opracowania planistyczne, a dla pozostałego obszaru projekt planu jest już w końcowej fazie opracowania. Najważniejszym jest jednak fakt, iż historyczne centrum miasta, najbardziej wartościowe z uwagi na potencjał dziedzictwa kulturowego, jest objęte zapisami obowiązującego planu.

Z uwagi na powyższe uwarunkowania szczegółowa analiza zapisów planów miejscowych na obecnym etapie opracowania dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami dla miasta Starogard Gdański nie jest celowa – jak się wydaje, właściwszym jest najpierw określenie priorytetów i celów w ramach prac nad Programem, a dopiero potem analiza i ew. wnioski w sprawie zmian w w/w zapisach.

2.4.6. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami

Omówione dokumenty strategiczne opracowane na szczeblu lokalnym kładą nacisk przede wszystkim na ochronę prawną obszarów i zespołów o walorach kulturowych oraz na ich rewitalizację. Celem tych działań jest kompleksowe ożywienie społeczno – gospodarcze, co stanowi najważniejszy i warunkujący osiągnięcie innych z listy celów rozwoju miasta. Jednocześnie żaden z nich nie precyzuje szczegółowo działań niezbędnych do podjęcia w odniesieniu do obszarów i obiektów dziedzictwa kultury. Oznacza to konieczność wykreowania autentycznego planu operacyjnego, stanowiącego uzupełnienie obecnie obowiązujących dokumentów. Jednocześnie uporządkowania wymaga polityka przestrzenna w odniesieniu do środowiska kulturowego, w tym koniecznym jest wykreowanie szeregu jasno określonych kryteriów kwalifikacji poszczególnych obszarów do objęcia daną polityką oraz precyzyjne opisanie i odróżnienie poszczególnych polityk od siebie.

2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego to dokument sporządzony i uchwalony w 2002 r. Wskazuje wizję i misję powiatu, określa na podstawie diagnozy stanu cele, zadania i programy rozwojowe.

W wizji zapisano m.in.:

„Kociewie starogardzkie - przyjazne i otwarte. Obszar harmonijnego zróżnicowania. /.../ Zagłębie turystyczne oparte na walorach przyrodniczych oraz unikatowej odrębności kulturowej Kociewia”

A w misji :

„...aby właściwie wykorzystać walory środowiskowe i odrębność kulturową Kociewia, planuje się dynamiczny rozwój turystyki na tych terenach. Rozwój ten zostanie osiągnięty przez poprawę jakościową i ilościową oferty turystycznej”

Strategia formułuje 4 zasadnicze cele; dla ochrony zabytków Starogardu Gdańskiego ma znacznie cel 2 dot. wykorzystania i rozwinięcia odrębności kulturowej Kociewia dla rozwoju społecznego i gospodarczego – np. poprzez turystykę weekendową, przejazdową i kwalifikowaną, kreację produktu turystycznego, wspólną realizowaną przez wiele miast i gmin Kociewia promocję (pomysł powołania Centrum Informacji i Promocji Kociewia).

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dotąd nie powstał.

2.6. Wnioski z analizy dokumentów strategicznych – do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu programu

Na podstawie przeprowadzonej analizy dokumentów strategicznych określić można końcowy zestaw wniosków do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański.

I tak, z punktu widzenia polityki zapisanej w dokumentach wszystkich szczebli wynika, iż ochrona dziedzictwa kulturowego winna służyć przede wszystkim rozwojowi społeczno – gospodarczemu miasta i regionu. Rozwój ten dotyczyć winien przede wszystkim funkcji turystycznych i związanych z kulturą, i jako taki ma szansę na uzyskanie wsparcia ze strony programów centralnych i regionalnych, w tym – finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Jednocześnie integralnym elementem tych działań winna stać się kompleksowa rewitalizacja obszaru miasta, gdzie – w ramach obszarów zdegradowanych – zlokalizowanych jest większość wartościowych elementów zasobu dziedzictwa.

Uznać także należy, iż problematyka ochrony obszarów i obiektów o walorach kulturowych jest dość dobrze osadzona we wszystkich poziomach dokumentów strategicznych. Znajduje ona także odzwierciedlenie w lokalnej polityce przestrzennej, i to zarówno na poziomie dokumentu Studium Uwarunkowań jak i w zapisach poszczególnych planów miejscowych. Jednakże szczegółowe omówienie tych ostatnich, możliwym jest dopiero po sprecyzowaniu priorytetów Programu, także z uwagi na charakter samego dokumentu planu. Jednakże już obecnie stwierdzić można, iż doprecyzowania wymagają zapisy dotyczące polityki ochrony środowiska kulturowego w Studium Uwarunkowań. Studium z 2001 r. było aktualizowane w 2005 r., w części ustaleń dotyczącej środowiska kulturowego bazuje na materiałach studialnych archiwalnych oraz na otrzymanych od Woj. Konserwatora Zabytków informacjach oraz wytycznych dla planu miejscowego z 2004 - 2005 (gdyż obejmuje on niemal całe miasto).

Dużym niedosytem jest natomiast brak operacjonalizacji wypracowanych ogólnych założeń, co w szczególności odnosi się do poziomu lokalnego. Koniecznym wydaje się przełożenie ogólnych zasad i założeń na język konkretnych projektów i przedsięwzięć do realizacji, z których każde opisane będzie w sposób umożliwiający staranne zaplanowanie jego realizacji oraz ew. wiązania z innymi przedsięwzięciami. Niedostatek ten winien zostać naprawiony zarówno poprzez aktualizację Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta jak i poprzez odpowiednią konstrukcję finalnych zapisów Programu Opieki nad Zabytkami.

Plany miejscowe obowiązujące obejmują aktualnie ok.15% powierzchni miasta.

Z punktu widzenia ochrony środowiska kulturowego najistotniejsze znaczenie ma plan obszaru Starego Miasta, w granicach wpisu do rejestru zabytków chronionego układu urbanistycznego. Plan ten poprzedzony był szczegółowymi studiami i analizami historycznymi, zagadnienia ochrony zabytków są w nim szczegółowo i właściwie uwzględnione.

Dla pozostałego (ok. 85%) obszaru miasta plan miejscowy jest obecnie sporządzany, na podstawie uchwały Rady Miasta z 2004 r. o przystąpieniu do sporządzania mpzp. Prace projektowe poprzedzone zostały szczegółowymi wytycznymi konserwatorskimi (opisowymi oraz graficznymi) opracowanymi na zlecenie Woj. Konserwatora Zabytków przez Regionalny Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Gdańsku.

Projekt planu wyznacza strefy ochrony konserwatorskiej, wskazuje obiekty i obszary chronione – zarówno wpisane do rejestru zabytków, jak też proponowane do wpisu ze względu na posiadane walory. Dodatkowo plan obejmuje ochroną poprzez swoje ustalenia obiekty i obszary figurujące w ewidencji konserwatorskiej. Dla chronionych elementów plan ustala zróżnicowane wg poziomów ochrony zasady zagospodarowania i zabudowy, a także ustala procedury dojścia do rozwiązań projektowych w otoczeniu zabytków.

Ustalenia programu opieki nad zabytkami sformułowano także w oparciu o proponowane w planie zapisy oraz uwzględniając wytyczne konserwatorskie.

Oba dokumenty (program i plan miejscowy) są ze sobą spójne.

3. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA OBSZARZE MIASTA.

Zasoby Dziedzictwa Kulturowego Starogardu Gdańskiego

3.1. Starogard Gdański - zarys dziejów

Starogard Gdański to miejscowość o ponad 800 letniej, udokumentowanej historii. W 1198 roku gród starogardzki został darowany przez księcia pomorskiego Grzymisława Joannitom. Darowizna ta została w 1238 roku potwierdzona w bulli papieża Grzegorza IX. Starogard joannicki położony był na lewym brzegu Wierzycy w rejonie dzisiejszego Wzgórza św. Jana. Na terenie grodu znajdował się kościół p.w. św. Jana.

Znajdującą się w pobliżu grodu wieś Starogard, w 1305 roku sprzedał Krzyżakom pomorski możnowładca Piotr Świąca.

Po 1310 roku Krzyżacy rozpoczęli na prawym brzegu Wierzycy budowę miasta. Miasto krzyżackie powstało prawdopodobnie na surowym korzeniu. Posiadało spory Rynek o wymiarach 107x107 metrów. Każda z przyrynkowych ulic została wyprowadzona poza otaczające miasto mury, które obiegała wewnętrzna ulica. W kwartale północno-zachodnim wzniesiono kościół. Miasto rozwijało się, zostały zasiedlone w większości działki miejskie. W 1348 nowa osada otrzymała lokację na prawie chełmińskim. W 1360 Joannici sprzedali Krzyżakom sąsiadujący z miastem gród starogardzki.

Po wojnie 13-letniej (1454 - 1466), Starogard został włączony do Polski i należał do niej przez przeszło 300 lat – do pierwszego rozbioru Polski. Co prawda w 1520 roku Krzyżacy ponownie zajęli miasto, był to jednak tylko krótki, jednomiesięczny epizod w historii Starogardu.

W 1484 w mieście wybuchł pożar. Spalone zostały domy mieszczan i Ratusz. W 1502 w mieście wybuchł kolejny pożar, a w 1514 nawiedziła je zaraza – zawieszono wówczas jarmarki. Mimo tych niepowodzeń, koniec wieku XV i wiek XVI były dla Starogardu okresem bardzo pomyślnym. Rozpoczął się czas stabilizacji, odbudowy i rozwoju gospodarczego.

Na przełomie XVI i XVII wieku miasto było jednym z większych ośrodków rzemieślniczych na Pomorzu. Działały tu cechy: piekarzy, rzeźników, gorzelników, piwowarów, sukienników, szewców, kowali, ślusarzy, kotlarzy, nożowników, murarzy, powroźników.

Okres prosperity dla Starogardu zakończył się w I poł. XVII wieku wraz z początkiem wojen ze Szwecją. Zajęte przez wojska szwedzkie w 1626 roku miasto uległo w wyniku działań wojennych znacznym zniszczeniom. Jednak szczególnie tragiczny dla Starogardu okazał się „potop” szwedzki. W jego wyniku liczba ludności miasta zmniejszyła się o połowę.

W drugiej połowie XVII wieku Starogard ubożeje. Układ przestrzenny miasta nie ulega zmianie jednak nie wszystkie posesje są wówczas zamieszkałe. W okresie tym na znaczeniu tracą średniowieczne mury obronne, wzdłuż których powstaje zabudowa mieszkaniowa. Poza nimi rozwijają się przedmieścia: chojnickie i gniewskie. W XVII wieku po wschodniej stronie miasta istniał folwark, młyn i zabudowa nad Kanałem Młyńskim, zaś na przedmieściu chojnickim folusz.

Po I rozbiorze Polski i wcieleniu do Prus, w mieście wybudowano koszarę dla stacjonujących tu wojsk pruskich. W 1792 miasto strawił kolejny pożar. Ostało się tylko 11 murowanych budynków, nowo wybudowane koszarę oraz kościół pw. św. Mateusza. Ocalały średniowieczne piwnice spalonych, drewnianych domów – na nich to wzniesiono nowe murowane kamienice już w dwa lata po pożarze.

Początek XIX wieku to na Pomorzu wojny napoleońskie, a w Starogardzie wielokrotne przemarsze wojsk przez miasto. Powstały po ich zakończeniu nowy porządek w Europie i związane z nim zmiany polityczne, prawne i gospodarcze, spowodowały w Starogardzie, szczególnie od połowy XIX w., znaczne ożywienie ekonomiczne. Miasto rozwijało się gospodarczo i przestrzennie. Przybywali doń przybysze z różnych stron Europy.

W latach 1820 – 70 powstały liczne zakłady rzemieślnicze, które z czasem przekształciły się w sporej wielkości fabryki.

Starogard był miastem gdzie żyli i pracowali obok siebie ludzie różnych kultur. W 1802 powstał nowy zbór ewangelicki w miejscu poprzedniego - obecnie kościół katolicki p.w. św. Katarzyny.

W połowie XIX wieku, na terenie gdzie prawdopodobnie niegdyś stał dwór krzyżacki, powstała synagoga. Średniowieczny kościół katolicki, p.w. św. Mateusza poddany został renowacji. Rozwinęły się przedmieście chojnickie i gniewskie, częściowo zmieniła się ich zabudowa, z wiejskiej na przedmiejską, murowaną. Strzechy zastąpiła dachówka.

Uruchomienie w 1873 roku linii kolejowej spowodowało rozwój przestrzenny miasta w kierunku półn.-zach. Przemysłowe miasto na przełomie XIX i XX wieku posiadało gazownię i wodociągi. Powstały budynki użyteczności publicznej: Zespół Gimnazjum, nowy Ratusz, Stadnina i Zespół Zakładu Leczniczego – Kocborowo.

Zmieniło się oblicze miasta w obrębie Rynku. Dawne kamienice z początku XIX wieku, kontynuujące XVIII wieczną stylistykę budowlaną, po części uzyskały nowy wyraz. Zamożni właściciele przebudowali swoje domy. Pojawiły się elewacje w modnych wówczas stylach historycznych. Zmiany wprowadzano wedle wskazówek ówczesnych wzorników budowlanych. Domy rosły w górę, zmieniał się kształt dachu, wystrój elewacji i wystrój wnętrz. Zamożność obywateli - miejscowych przemysłowców odbijała się w architekturze ich domów. Pojawiły się wille i modernistyczne kamienice czynszowe. Miasto rozrastało się. Przy czym nadal niezmieniony pozostał układ starego miasta o średniowiecznej lokacji. Zachował się

też historycznie ukształtowany sposób zagospodarowania przestrzeni. Przy murach wprowadzono dodatkowe podziały na przestrzeniach dawniej miejskich.

Miasto wkroczyło w XX wiek. W 1907 powstała przemysłowa gorzelnia. W 1913 roku rozpoczęto elektryfikację miasta. W następnym roku została zburzona Brama Gdańska.

Koniunktury gospodarczej nie przerwał powrót Starogardu do Polski w 1920 roku. Rozwijał się dalej przemysł i budownictwo. W okresie międzywojennym Starogard był jednym z najbardziej uprzemysłowionych miast na Pomorzu. Od 1926 roku w mieście stacjonował 2 Pułk Szwoleżerów Rokitniańskich.

Przestrzennie miasto rozwijało się w kierunku: północnym (rejon ul. Traugutta, Ceynowy, Gdańskiej). Powstały osiedla po zachodniej stronie miasta, a nad Wierzą park. W południowej części miasta wybudowano kościół p.w. św. Wojciecha. Odrestaurowany został Ratusz i Rynek. Zmodernizowano gazownię, wodociągi, zelektryfikowano miasto. Powstało wiele nowoczesnych budynków mieszkalnych.

Po 1945

Wojna oszczędziła historyczną zabudowę. Miasto przetrwało w zasadzie w niezmienionym kształcie. Po wojnie kontynuowano eksploatację istniejącej zabudowy. Z krajobrazu miasta zniknęły takie obiekty jak: dawny folusz z 1792 przy ul. Bieruta 111 (obecnie ul. Chojnicka), XVIII wieczny zajazd z ul. Harasa 7, kuźnię przy Młynach Wiecherta czy mauzoleum rodziny Wiechertów przy ul. Owidzkiej, oraz kilka budynków mieszkalnych przy ul. Browarowej. Rozbudowano zakłady przemysłowe: Polmos, Polfę (Polpharmę), Famos, Neptun.

Historycznie ukształtowany układ przestrzenny miasta zachował się. Powstały nowe osiedla z zabudową wielorodzinną. W latach 70 – tych powstały osiedla domów jednorodzinnych w rejonie Żabna i Przylesia, a w latach 80 osiedla w południowej części miasta.

Po 1989 roku zmieniła się sytuacja gospodarcza miasta. Zamknięcie bądź uwłaszczenie wielu zakładów przemysłowych spowodowało najczęściej zmianę sposobu użytkowania dawnych, przemysłowych obiektów. Trwa w dalszym ciągu proces ich przekształceń i często - degradacji.

3.2. Ochrona zabytków

Starogard Gdański jest miastem posiadającym wiele zespołów przestrzennych i obiektów o wartościach kulturowych – zabytków. Część z nich objęta została ochroną prawną: poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych – prowadzonych przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź poprzez zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta. Ochroną objęte są także zabytki ruchome umieszczone w inwentarzu Muzeum Ziemi Kociewskiej. Jednakże dziedzictwo kulturowe to nie tylko dobra objęte wyżej wymienionymi formami ochrony, to także dobra inne, tworzące kulturowy krajobraz miasta, będące świadectwem dokonań miejscowej społeczności, stworzone przez wieki będące świadectwem jej kulturowego dorobku.

3.3. Rejestr zabytków

Obiekt zabytkowy do rejestru zabytków wpisuje Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, wydając decyzję administracyjną. Do rejestru wpisane może zostać także otoczenie zabytku, nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna. Wpis do rejestru może nastąpić z urzędu bądź na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art.10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Urząd Pomorskiego Konserwatora Wojewódzkiego prowadzi rejestr dla:

- zabytków nieruchomych (są to zabytki architektury i budownictwa w tym techniki, inżynierii),
- zabytków ruchomych – dzieła sztuki, rzemiosła, zabytki techniki,
- zabytków archeologicznych, nieruchomych (ruchome znajdują się w inwentarzach muzealnych).

3.3.1. Rejestr zabytków archeologicznych

Polska przyjęła i ratyfikowała **Europejską konwencję o ochronie dziedzictwa archeologicznego – Konwencja z La Valetta z dnia 16 stycznia 1992 roku.**

Celem jej jest ochrona dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu do badań historycznych i naukowych.

Zabytek archeologiczny – to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy będący tym wytworem. (art.3 pkt 4 Ustawy).

A więc zabytkiem archeologicznym są stanowiska archeologiczne w przestrzeni – warstwy kulturowe, jak również obiekty ruchome, znalezione w tych warstwach. Mogą więc występować dwie formy ekspozycji zabytków archeologicznych: stanowisk in situ i obiektów ruchomych, również in situ lub w ekspozycji muzealnej.

Żadna z tych form nie funkcjonuje w Mieście. Nie są tu prezentowane eksponaty archeologiczne.

Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim nie gromadzi ich i nie prowadzi samodzielnie prac wykopaliskowych. Tego typu działania prowadzone są przy współpracy z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

Istotne dla miasta jest szczególnie stanowisko nr 3 w wykazie – *tabela 1* wczesnośredniowieczne grodzisko – Kocborowo. Jest to domniemane miejsce lokalizacji joannickiego Starogardu. Miejscowość ta zanikła, lecz legenda o nim jest wciąż żywa, a wiedza poszerza się. Wzgórze nad Wierzycą nosi nazwę Wzgórza św. Jana i związane są tym miejscem liczne legendy. Legendy poruszające wyobraźnię. W roku 2001 podpisano: list intencyjny w sprawie współpracy pomiędzy miastem a Związkiem Polskich Kawalerów Maltańskich oraz porozumienie o współpracy pomiędzy Muzeum Archeologicznym w Gdańsku a Gminą Miejską w Starogardzie.

Wynikiem tych porozumień było przeprowadzenie prac archeologicznych na Wzgórzu św. Jana w sierpniu 2001 roku. Kolejne badania archeologiczne na tym terenie przeprowadziło Muzeum Ziemi Kociewskiej wraz z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku w 2006 roku. W ich wyniku odkryto fragmenty zabudowy - przypuszczalnie pozostałości po grodzie joannickim.

Muzeum Ziemi Kociewskiej zaangażowane jest także w prace archeologiczne – badawcze na grodzisku w Owidzu. Udział Muzeum Ziemi Kociewskiej w dotychczasowych pracach i kontynuowanie ich zgodnie z wcześniejszymi planami (rekonstrukcji grodu) niewątpliwie przełożyć może się w przyszłości na wymierne, ekonomiczne efekty, z których skorzysta miasto.

Tabela 1

Rejestr zabytków archeologicznych

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY	NUMER REJESTRU	DATA WPISU
1.	Cmentarzysko płaskie z wczesnej epoki żelaza u zbiegu ul. Tczewskiej i terenów PKP ,	304	
2.	Cmentarzysko płaskie z wczesnej epoki żelaza – ul. Mickiewicza na wysokości Strzelnicy	303	
3.	Grodzisko wczesnośredniowieczne – Kocborowo	115	

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

3.3.2. Rejestr zabytków nieruchomych

Do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego wpisane zostały zabytki architektury i budownictwa, których zabytkowa wartość w skali miasta jest najwyższa, ważne są również w skali regionu i współtworzą w obu przypadkach krajobraz kulturowy.

Do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. Pomorskiego wpisywane są następujące obiekty architektury i budownictwa z terenu Starogardu Gdańskiego:

Tabela 2

Rejestr zabytków nieruchomych

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY	NR REJESTRU ¹	DATA WPISU	STAN ZACHOWANIA
1.	Zespół urbanistyczny Starego Miasta	80	8.07.1959	Zachowany układ parcelacyjny średniowiecznego miasta zabudowa przyrynkowa, relikty zabudowy gospodarczej
2.	Kościół pw. św. Mateusza	242	6.08.1962	Dobrze utrzymany
3.	Zespół murów obronnych wraz z basztami – relikty oraz części	949	25. 09.1985	Mury uwidocznione, wyraźnie wskazujące

¹ Wg starej numeracji WKZ

	podziemne odcinka pld. (ul. Krzywa, Rycerska, Paderewskiego, Plac 16 Dywizji, Plac Koszarowy); -odcinek wschodni wraz z relikdami i częściami podziemnymi (Wodna, Tczewska, Sambora, Basztowa); - odcinek zachodni wraz z relikdami i częściami podziemnymi (wzdłuż Wierzycy, Szewska, Chojnicka, Krzywa); -baszta przy kościele św. Mateusza; -baszta bramy Gdańskiej, ul. Hallera; - baszta Narożna, ul. Boczna 3;			średniowieczny obrys miasta. W większości dobrze utrzymane, zrewaloryzowane odcinki wyeksponowane. Czytelne w strukturze zespołu staromiejskiego
4.	Baszta Młyńska, ul. Wodna 8	856	30.,03.1983	Obiekt mieszkalny, dobrze utrzymany
5.	Dawna Synagoga Żydowska , ul. Krzywa 2	948	6.08.1983	Zachowana bryła. Zmieniona funkcja. Stan zadowalający
6.	Kamienica - Rynek 16	A-1156	10.12.1996	Kamienica i dwie oficyny, dobrze utrzymane.
7.	Dom mieszkalny – ul. Piłsudskiego 3	1015	27.11.1996	Dość dobry
8.	Cmentarz Żydowski z aleją	928	2.02.1985	Brak nagrobków, czytelny zarys terenu. Zachowana aleja drzew. Teren okresowo zaśmiecany.
9.	Zespół Pałacowy, ul. Kanałowa 21	A-1158	17.12.1996	Obiekt nieużytkowany, niszczeje.
10.	Zespół Szpitala dla Nerwowo Chorych z dawnym Folwarkiem (Dorotenhof)- Kocborowo , ul. Skarszewska 7B, 7C, 7D, 7E, 7F,7G,7H, 7I, 20,21,22,24, 24A, ul. Kryżana 4,6,8,10,12, ul. Sucharskiego 4	1111	17.10.1994	Eksplloatowany, dość dobrze utrzymany. Część elementów zespołu przekształcona. Następuje częściowy zanik detalu. Zmodernizowane wnętrza. Funkcja części terenów zmieniona.
11.	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha, ul. Pomorska 4	A – 1232	08.08.2002	Budynek dobrze utrzymany .
12.	Dom, ul. Hallera 22	A- 1174	07.08.1997	Dość dobry
13.	Kościół parafialny, pw. św. Katarzyny wraz z działką przykościelną	1234	08.08.2002	Dość dobrze utrzymany. . Obecnie użytkowany jako kościół katolicki
14.	Zespół Stada Ogierów, ul. Mickiewicza 13, w tym budynki: budynek administracyjny, budynek dyrekcyjny, kantyna, dom mieszkalny I,II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, stajnia I, II, III, IV, powozownia z miejską stajnią, budynek gospodarczy I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII. IX, transformator	A – 1190	06.07.1998	Dobrze utrzymany. Funkcja zachowana.

15.	Mleczarnia – budynek główny i budynek produkcyjny 2 ul. Norwida 44	PWKZ.R.4 190 - 47/3868-2/ 2004/2006	26.07.2006	Obiekt dobrze utrzymany.
-----	---	--	------------	--------------------------

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Lista ta jest nadal listą otwartą i to czy będzie się powiększać zależy może także od decyzji władz miasta, mieszkańców i właścicieli wszelkiego rodzaju nieruchomości. Uznanie przez właściciela lub użytkownika obiektu, celowości jego ochrony, może skutkować wpisaniem go do rejestru zabytków. Dla obiektów tych można pozyskiwać środki finansowe z różnych źródeł na ich remonty, rewaloryzację, dokumentację itp.

3.3.3. Rejestr zabytków ruchomych

Zabytek ruchomy to „rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt. 1 i 3 Ustawy o Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez właściwego Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są głównie zabytki pozostające w kościołach w rękach osób fizycznych i prawnych.

Tabela 3

Rejestr zabytków ruchomych

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY *	LOKALIZACJA	NUMER REJESTRU	DATA WPISU
1.	Pojazd konny Coleche Uprząż bałaguska Pojazd konny – wolant Uprząż chomątowa, poczwórna Sanie typu pruskiego Pojazd konny Wolant Pojazd konny Landolet Pojazd konny Amerykan Pojazd konny Dos-au-dos	Stado Ogierów Starogard Gdański, ul. Mickiewicza 12	KL.IV 2/26/1/027/67 do KL.IV 2 / 33 /027/67	22.02.1967
2.	Rzeźba Biskupa	Kościół pw. św. Mateusza	KL.IV-6201/1243	06.03.1972
3.	Wyposażenie kościoła. W tym: ołtarz główne, ołtarze boczne, rzeźby, obrazy, złotnictwo, płyty nagrobne i inne (ogółem 56 sztuk)	Kościół pw. św. Mateusza	K IV6201/2347/72	27.05.1972

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- Każdy z obiektów wpisany do rejestru zabytków ruchomych posiada kartę

ewidencyjną zabytku ruchomego.

- *Karty te znajdują się w zbiorach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków*

W Starogardzie Gdańskim wśród ruchomych zabytków dawnej sztuki i rzemiosła wyróżnione zostały wpisem do rejestru zabytków ruchomych woj. pomorskiego zbiory znajdujące się w dwóch zespołach:

1/ W Stadzie Ogierów – zespół dawnych pojazdów konnych i uprzęży.

Są to obiekty z przełomu XIX i XX wieku oraz z okresu międzywojennego, pochodzące z różnych warsztatów i reprezentujące różne typy pojazdów oraz dwa komplety uprzęży.

Ekspozyty te są własnością Stada i tam też są przechowywane. Stan ich zachowania jest zróżnicowany. Część z nich wymaga przeprowadzenia prac konserwatorskich.

Stado planuje w przyszłości przygotowanie stałej ekspozycji, prezentującej także wyżej wymienione obiekty. Obecnie prezentowane są okazjonalnie.

2/ Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Mateusza.

Wpisem objętych zostało ogółem 56 obiektów stanowiących wyposażenie liturgiczne – w tym obiekty złotnictwa, ołtarze: główny i boczne, obrazy i rzeźby, malowidła ściennie, płyty nagrobne, epitafium, szaty liturgiczne i obiekty złotnictwa oraz i inne.

Wśród obiektów objętych decyzją dominują obiekty barokowe i rokokowe. Zabytki te są własnością parafii. Odnowione wyposażenie kościoła farnego podziwiać można w jego wnętrzu poza pewnymi wyjątkami: zabytkowymi szatami i obiektami złotnictwa. Okazy te nie są prezentowane na co dzień.

W kościele farnym i pozostałych kościołach Starogardu spotkać możemy zabytki ruchome – nie objęte wpisem do rejestru zabytków, dzieła dawnych mistrzów: rzemieślników i lokalnych artystów. W pracach tych wyraźnie widoczne są wpływy sztuki ludowej i miejscowych warsztatów – zwłaszcza wśród dzieł dawnych. Zachowała się po części dawna stolarka z autentycznymi okuciami i zamkami. Dzieła: snycerzy, obrazy i rzeźby, feretrony a także dawne nagrobki i płyty nagrobne. Częściowo XIX wieczne – neogotyckie wyposażenie przynależy do kościoła pw. św. Katarzyny, a nieliczne XX wieczne obiekty spotkać możemy w kościele pw. św. Wojciecha.

3.3.4. Muzea

Instytucjami powołanymi do ochrony zabytków w tym głównie ruchomych, są muzea. Gromadzone są w nich dobra kultury obrazujące nasze dzieje, dorobek kultury materialnej i artystycznej. Dokumentują one tożsamość regionu, prowadzą działalność naukową i edukacyjną.

W większości muzea te gromadzą głównie zabytki ruchome. W Starogardzie działa Muzeum Ziemi Kociewskiej.

Zbiory znajdują się tu w dwóch działach

1/ etnograficznym – sztuka ludowa,

2/ historycznym – archiwalia i druki, fotografie, zbiory artystyczne.

Zabytki ruchome wpisane do inwentarza muzealnego nie są wpisywane do rejestru zabytków ruchomych prowadzonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Muzeum prowadzi działalność naukową i edukacyjną. Ponadto współuczestniczy w badaniach archeologicznych – grodziska w Owidzu i na Wzgórzu św. Jana.

Finansowane jest z budżetu Gminy Miejskiej. Mieści się w trzech budynkach w Starogardzie: administracja i ekspozycja etnograficzna w budynku przy ul. Bocznej 2, ekspozycje historyczne w Baszcie Narożnej i w Baszcie Gdańskiej. Muzeum dąży do rozszerzenia swojej działalności, w tym także pozyskania i gromadzenia zbiorów archeologicznych.

Na terenie Starogardu Gdańskiego formalnie nie wyodrębniono prywatnych kolekcji i zbiorów. Znaczący to, że istniejące zasoby: prywatne i instytucjonalne nie zostały wpisane do rejestru zabytków.

Niedogodnością postrzeganą przez mieszkańców miasta są godziny pracy Muzeum i stosunkowo skromny profil jego działalności – ograniczający się do zbiorów etnograficznych i historycznych.

Muzeum (z wcześniej określonych przyczyn programowych i finansowych) nie prowadziło i nie prowadzi działań mających na celu ochronę i udokumentowanie materialnego i duchowego dorobku starogardzkiej - miejskiej społeczności. Społeczności wielonarodowościowej i wielokulturowej.

3.4. Dokumentacja konserwatorska – rodzaje ewidencji konserwatorskiej

W zasobach Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora i Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków oraz w jego gdańskiej agendzie, Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków, znajdują się dokumentacje konserwatorskie, dokumentujące poszczególne typy zabytków, zespoły przestrzenne, cmentarze, zabytki techniki, zabytki ruchome opracowania studialne i inne. Dla Starogardu Gdańskiego występują następujące rodzaje dokumentacji konserwatorskiej:

Tabela 4

Rodzaje ewidencyjnej dokumentacji konserwatorskiej

Rodzaj dokumentacji		Ilość	Miejsce przechowywania	Udostępnienie
Fiszki		666	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
Karty zielone		17	ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
Karty białe	Architektury i budownictwa	158	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
	Techniki	Brak		
Karty cmentarzy		5	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ
Katalog parków		Brak danych	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ
Zabytki techniki – ruchome		Brak		
Zabytki ruchome – dzieła sztuki, rzemiosła,		Dane poufne	WKZ	W Instytucji przechowującej. Materiał poufny, wymaga zgody WKZ
Opracowania		Według	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej

studialne	katalogu		
Inne	Według katalogu	Głównie ROBiDZ,	W Instytucji przechowującej

Źródło: Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i ROBiDZ

3.4.1. Ewidencja adresowa – tzw. „fiszki”

Formą opieki nad zabytkami jest ich ewidencjonowanie i dokumentowanie.

Zgodnie z art. 22 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencję zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków w formie kart ewidencyjnych, ewidencję z terenu gminy prowadzi prezydent miasta w formie zbioru kart adresowych zabytków, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Art. 22 pkt. 4 Wójt/burmistrz, prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Ewidencja konserwatorska – tzw. „fiszki” - karty adresowe zabytków

Podstawowym zasobem konserwatorskim – ewidencyjnym, określającym zasób zabytków nieruchomych architektury i budownictwa są: **fiszki – karty adresowe zabytków. Jest to zbiór wszystkich zespołów i obiektów o wartościach zabytkowych. Informacją porządkującą jest adres.**

Ewidencja ta wykonana jest na kartonowych fiszkach bibliotecznych. Tekst zawiera podstawowe informacje o obiekcie zabytkowym: adres, miejscowość, gminę, powiat, województwo, ulicę, nr budynku, nazwisko właściciela, datę budowy, materiał z którego obiekt wykonano. Zawiera także zwięzłą charakterystykę architektury budynku, stan zachowania. Informację o innych dokumentacjach konserwatorskich (białe karty, zielone karty), informacje czy obiekt znajduje się w rejestrze zabytków – czy został zeń wykreślony oraz czy istnieje, czy został rozebrany. Na odwrocie fiszki znajduje się czarno - biała fotografia, data wykonania fiszki, zdjęcia, nazwisko autora i miejsce przechowywania dokumentu. Informacja zawarta na fiszce pozwala zidentyfikować obiekt i określa jego zabytkową wartość.

W ewidencji obiektów zabytkowych Starogardu Gdańskiego w liczbie 622 (dane gminnej ewidencji zabytkow-2008)² znajdują się:

- 1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
- 2/ zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków

Ewidencja wykonana została w głównym zarysie w latach 80-tych XX wieku, uzupełniana była w latach 90-tych XX w. Ewidencja ta przekazana została Miastu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku w 2003 roku, z zaleceniem założenia i prowadzenia przez miasto Gminnej Ewidencji Zabytków.

² Wg ewidencji z 2003- było 666 obiektów

Materiał ten w okresie lipiec-wrzesień 2008 r. zaktualizowano i zweryfikowano z uwzględnieniem zasad podanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków. Gminną ewidencję zabytków przekazano Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Gdańsku.

3.4.2. Gminna Ewidencja Zabytków - KARTY ZABYTEKÓW

Opracowanie własne Urzędu Miasta.

Zgodnie z zaleceniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Wydział Planowania i Urbanistyki UM w Starogardzie Gdańskim podjął dzieło tworzenia Gminnej Ewidencji Zabytków. Opracowany został wzorzec własnej karty – rozbudowany w stosunku do zaleceń KOBiDZ.

Karta ta, wykonana i wypełniona treścią, stanowi dobry materiał informacyjny a jednocześnie dokumentacyjny dla poszczególnych obiektów o wartościach zabytkowych. Oprócz wiadomości podstawowych niezbędnych dla Karty Zabytków, związanych z historią, stylistyką, sztuką i techniką budowania, stanem zachowania zabytków, rozpoczęto tworzenie „teczek zabytków”. Dla każdego obiektu planuje się „dokładanie” do w/w teczki każdej informacji, która mogłaby wzbogacić wiedzę o nim, np. stare fotografie, pocztówki, artykuły, opowieści mieszkańców, informacje o aktach, itp.

Inicjatywa cenna i godna szybkiej kontynuacji jako, że art. 21 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, mówi, że „**Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami**”.

Tabela 5

Stan obiektów zabytkowych wg ewidencji adresowej – tzw. „fiszek”

	Ilość obiektów wg ewidencji WKZ	Ilość obiektów wg Gminnej Ewidencji Zabytków
Karty adresowe tzw. „fiszki”	ok. 666 (stan 2003r.)	Nieznany
WNIOSEK: Gmina powinna wykonać GEZ		
Ocena stanu zachowania obiektów zabytkowych wg Kart adresowych	Faktyczna ilość obiektów nieznana. Stan zachowania obiektów zabytkowych zróżnicowany, bliżej nie określony; w odniesieniu do architektury, wnętrz i posesji. Zapisy na kartach w większości są nieaktualne.	
Zalecenia	Zweryfikować – wykonać karty adresowe ewidencji gminnej z uwzględnieniem zakresu określonego przez KOBiDZ. Należy zakończyć podjętą przez gminę ewidencję obiektów zabytkowych.	
Inne	Gmina rozpoczęła prace nad wykonaniem ewidencji. Problematykę opisującą obiekty zabytkowe rozbudowano w stosunku do problematyki określonej przez KOBiDZ. Powstaje dobry i obszerny merytorycznie i informacyjnie materiał, który należy kontynuować.	

Źródło: Opracowanie własne, dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dla Starogardu Gdańskiego wg spisu WKZ i ROBiDZ założono 666 kart ewidencyjnych (wykaz z 2003 roku wykonany przez ROBiDZ). Karty wypełniane są

drukiem. Ilość obiektów zabytkowych, istniejących w terenie faktycznie jest różna od tej podanej w wykazie.

Program niniejszy uwzględnia wyniki prac nad tworzeniem gminnej ewidencji zabytków (etap I – weryfikacja i uzupełnienia ewidencji otrzymanej od woj. konserwatora zabytków – lipiec/wrzesień 2008 r.). Wyniki prac zostały przedstawione do zaopiniowania Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków – 2008

Aktualna gminna ewidencja zabytków składa się ze zbiorczej tabeli danych (program EXEL) dotyczącej 622 obiektów wraz z dokumentacją fotograficzną (w formie elektronicznej).

Ewidencję wykonano na podstawie prac terenowych, kwerendy materiałów archiwalnych w: Urzędzie Miasta w Starogardzie Gdańskim, zasobach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku oraz na podstawie dotychczasowego wykazu zabytków z 2003 r. (materiały WKZ).

Wykaz zabytków Starogardu Gdańskiego z 2003 r. został zweryfikowany podczas wizji lokalnej (07-09.2008 r.). Do uaktualnionej ewidencji zabytków nie zakwalifikowano 30 obiektów. Dwadzieścia jeden spośród nich (Boczna 2; Browarowa 5; Chojnicka 10, 12, 22, 24, 30, 31, 37, 39, 44, 46, 57, 61a, 63; Halera 2a/Rynek 29; Kościuszki 101; Lubichowska 50 i 58; Parkowa 1; Rycerska 5) zostało przebudowanych w stopniu uniemożliwiającym uznanie ich obecnie za zabytkowe. Niektóre obiekty powstały z częściowym wykorzystaniem dawnych murów i fundamentów.

Niestety, na obszarze miasta do dziś nie zachowało się dziewięć budynków znajdujących się wykazie zabytków z 2003 r. Należą do nich: Browarowa 5, Kościuszki 49, Kilińskiego 10, Ogrodowa 11, Owidzka 18, Pelplińska 13, Pomorska 5, Sobieskiego 16 i Tczewska 14. Dla nielicznych budynków dostępna jest dokumentacja fotograficzna w Urzędzie Miasta Starogard Gdański.

Opracowana ewidencja dla Starogardu Gdańskiego została uzupełniona o ponad 40 obiektów nieuwzględnionych w wykazie zabytków z 2003r.

Zał. nr 1.1 - „Fiszki” - spis adresowej ewidencji konserwatorskiej.

Zał. nr 1.2 – Gminna ewidencja zabytków – 2008

3.4.3. „Białe Karty”

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, obiektów budowlanych i architektonicznych o wartościach kulturowych charakterystycznych - dla krajobrazu kulturowego Starogardu Gdańskiego wykonano karty dokumentacyjne, tzw. „**Białe Karty**”.

„Białe Karty” znajdują się w zbiorach Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku i w Krajowym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Dokumentacja ta sukcesywnie się powiększa. Wykonywana jest od końca lat 70-tych XX wieku. Obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać „Białą kartę”. Biała karta jest standardową dokumentacją konserwatorską. Dokumentuje się na niej zespoły

Program Opieki nad Zabytkami miasta Starogard Gdański

43

na lata 2009-2012- część I

przestrzenne, obiekty architektury i budownictwa, w tym także nieruchome zabytki techniki. Jest to kartonowa, biała karta o formacie A3, wypełniana dwustronnie, pismem maszynowym. Na stronie frontowej, znajdują się podstawowe dane o obiekcie: nazwa, data budowy, informacje o adresie, dane z ewidencji gruntów, status prawny, fotografia, orientacja, sytuacja, schematyczny plan i ewentualnie przekrój. Strony wewnętrzne, przeznaczone są na szczegółowy opis obiektu, według ściśle określonego schematu. Zawarte są tam też wiadomości o istniejących dokumentacjach, jest ocena stanu zachowania zabytków i wskazania konserwatorskie. Ostatnia strona zawiera informacje o: bibliografii, kartografii, autorze. Karta Biała może posiadać wkładki – karty formatu A4 na których znajduje się ciąg dalszy tekstu i fotografie obiektu.

Załącznik nr 2 – Spis: „Białych Kart”

3.4.4. „Karty zielone”

Dla znaczących dla miasta obiektów zabytkowych do końca lat 60 – tych XX wieku wykonano karty ewidencyjne tzw. „**Karty Zielone**”. Jest to kartonowa, zielona w kolorze karta z rubrykami na której znajdują się rubryki, które w sposób syntetyczny pozwalają określić wartości obiektu zabytkowego. Informacje wpisywane były odręcznie. Zawierały wszystkie niezbędne informacje. Takie jak: położenie, datę powstania, materiał budowlany, formę architektoniczną, stan zachowania, schemat planu. Zdjęcie – stykówkę, datę wykonania, autora itp. Karty te wykonywane były w terenie do końca lat 60-tych XX wieku dla najcenniejszych obiektów. Przechowywane są w ROBiDZ w Gdańsku.

Załącznik nr 3 - Spis „Kart zielonych”

3.4.5. „Karty Cmentarzy”

Dla cmentarzy powstałych przed 1945 rokiem założono karty ewidencyjne cmentarzy – według standardów określonych przez ówczesny Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Oprócz danych identyfikujących obiekt, posiadają one rubryki zawierające informację o przynależności wyznaniowej, ilości i stylistyce nagrobków, grobach osób znanych, wydarzeniach historycznych, zasobie i układzie kompozycyjnym zieleni. Zobrazowane są zdjęciami i planami cmentarzy z uwzględnieniem analizy kompozycji ich rozplanowania, stanu zachowania i zaleceń konserwatorskich.

Załącznik nr 4 - Spis Kart Cmentarzy

3.4.6. „Katalog Parków”

Dla zabytkowych zespołów zieleni parkowej, dworskiej i podworskiej opracowano w latach 70-tych XX wieku katalog parków dla ówczesnego woj. gdańskiego w formie kart katalogowych. Zawierają one podstawową informację

dotyczącą lokalizacji, wartości zabytkowej obiektu. Określają układ kompozycyjny założenie, cechy stylistyczne, materiał roślinny, jego wartość, istniejące obiekty architektoniczne i budowlane, ocenę stanu zachowania układu.

Brak spisu dla miasta Starogard Gdański.

3.5. Zabytki identyfikujące krajobraz kulturowy miasta

Krajobraz kulturowy – to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze – art.3 ppkt.14 Ustawy.../

Zabytki architektury i budownictwa – współdefiniujące krajobraz kulturowy – współtworzą tożsamość miejsca. Krajobraz kulturowy i tożsamość miejsca określa historycznie ukształtowana i trwająca do dziś struktura przestrzenna, jak i „dzieła” współcześnie nam tworzone. Jakość tej przestrzeni, jej wzajemne powiązania i funkcjonowanie stanowią o „genius loci” danego miejsca.

W Starogardzie elementów świadczących o dokonaniach miejscowej społeczności w minionych wiekach zachowało się sporo. Te, których wartość oceniono najwyżej w skali miasta bądź regionu objęto ochroną prawną, poprzez wpis do rejestru zabytków i zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ochroną objęto różnego typu obiekty. Te, które służą obecnej społeczności utrzymane są zwykle w dobrym stanie. Są widocznymi i wyraźnymi składnikami krajobrazu kulturowego miasta. Te, których czas minął ponieważ zabrakło społeczności, które były z nimi związane (nie mogą spełniać już swojej użytkowej funkcji) popadają w ruinę. Przed dewastacją bronią się budynki, ich kubatury – namacalną materialną wartość można wykorzystać bez mała w każdej sytuacji. W ruinę popadają obiekty związane głównie z wartościami duchowymi, cmentarze, miejsca pamięci itp. których funkcja użytkowa uległa zasadniczej zmianie. W tej grupie znajdują się cmentarze, dawne dwory, rezydencje przedsiębiorców, pałac Wiechertów, no i oczywiście zakłady przemysłowe, których czas technicznej świetności minął. Nie służą już dawnej funkcji, a nowej im nie określono.

Wędrując po mieście, można wskazać charakterystyczne obiekty – twory materialne i przywołać wartości niematerialne, jako cechy określające tożsamość miasta. Wartości te są czytelne nadal w przestrzeni dla każdego, kto stara się poznać miasto, zrozumieć przynależny doń proces dziejowy. Przemierzając jego ulice, poznając ludzi i miejsca z którymi są związani – miejsca, które są im bliskie oraz te o których zapomnieli albo ich nie poznali.

Dlaczego zapomnieli? Dlaczego nie poznali? Dlaczego miasto tak właśnie teraz wygląda?

Niewiele miast wielkości Starogardu posiada taką ilość nawarstwień kulturowych na tak stosunkowo niewielkim obszarze. Jest to wartość, którą można wykorzystać w budowaniu strategii jego obecnego i przyszłego rozwoju.

Te najbardziej nośne, określające tożsamość miejsca wartości to:

- zachowana dobrze panorama średniowiecznego miasta lokacyjnego

- zachowany układ przestrzenny średniowiecznego miasta lokacyjnego, zachowany układ planu parcelacyjnego z zabudową przyrynkową - mieszczchańskimi kamienicami z XVIII, XIX i XX wieku. Kamienic posadowionych na gotyckich, sklepionych piwnicach z tradycyjnym jeszcze sposobem zagospodarowania działki (kamienica frontowa, oficyny boczne i oficyna tylna).

-zachowana struktura przestrzenna przedmieść: chojnickiego, gniewskiego i gdańskiego, oparta na XVII wiecznym podziale parcelacyjnym.

Ponadto:

- czytelna w przestrzeni chronologia rozwoju układu przestrzennego miasta (tabela 6, mapa 3)

- czytelny w przestrzeni, wielowiekowy rzemieślniczy i przemysłowy charakter miasta (zespół młynów, browar, zakłady spirytusowe, dawna fabryka obuwia i inne), którego produkcja związana była ściśle z wykorzystaniem jego nadrzecznej lokalizacji

-czytelna w przestrzeni, wielowiekowa wielonarodowość i wielokulturowość społeczności lokalnej (świątynie i cmentarze różnych wyznań)

Strukturę tej przestrzeni tworzą wypełniające je obiekty i zespoły. Nazywamy je zabytkami. W Starogardzie są wśród nich świątynie różnych wyznań: katolickie, dawny kościół protestancki i dawna synagoga. Są cmentarze związane z wyznawcami różnych religii, cmentarz wojskowy. Mamy obiekty użyteczności publicznej, pochodzące z różnych okresów, reprezentujące różne style.

Są to: urzędy, szkoły, szpital, budynki administracji państwowej. Obiekty służące niegdyś obronności – średniowieczne mury miejskie z basztami, budynki koszar. Obiekty przemysłowe - młyny, huta szkła, zakłady spirytusowe i wiele innych.

Zasadniczą strukturę miasta tworzą jednak domy mieszkalne jego obywateli. Te pochodzą z różnych okresów, są różnej wielkości i stanowią świadectwo o dzisiejszych i niegdyś wspaniałych właścicielach. Organizacja przestrzeni, wspólny sposób jej użytkowania - ulic, placów, parków, urządzeń sportowych i towarzyszącej im zieleni, to także elementy tożsamości miejsca.

Zespoły i obiekty znaczące w krajobrazie kulturowym miasta – identyfikujące przestrzeń

I. Obiekty archeologiczne

1. Wzgórze św. Jana – relikty grodu i osady joannickiej

II. Zespoły przestrzenne, obiekty architektoniczne i budowlane

1. Zespół średniowiecznego miasta wraz z Ratuszem, murami obronnymi, basztami, relikty fos i kanałem młyńskim
2. Kościół parafialny pw. św. Mateusza
3. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny
4. Kościół parafialny pw. św. Wojciecha
5. Dawna synagoga
6. Zespół Koszar Pruskich
7. Zespół Młynów
8. Pałac Wiechertów
9. Relikty folwarku Starogard Szlachecki
10. Przedmieście Chojnickie

11. Przedmieście Gniewskie
12. Zakłady Przemysłowe Winkelhausen Towarzystwo Akcyjne – obecnie Destylarnia Sobieski SA
13. Zespół Dworca Kolejowego
14. Urząd Miasta
15. Dom Pomocy Społecznej- dawny szpital Sióstr Elżbietanek
16. Zespół dawnego Gimnazjum
17. Budynek Sądu z aresztem

3.6. Wartości niematerialne

Starogard Gdański jest miastem położonym na Kociewiu. Po 1945 zniknęły z krajobrazu miasta społeczności, które zbudowały jego wizerunek w poprzednich wiekach. Jego wielokulturowy, wielowyznaniowy i wielonarodowościowy charakter z okresu XIX i połowy XX wieku niejako przeminął. Kultura niematerialna tamtej społeczności, tamtego czasu, jest w dużej części nieczytelna i nieznana dla zamieszkujących je obecnie ludzi. Zachowane w przestrzeni struktury materialne i ich relikty stanowią świadectwo tamtych czasów. Okres, który nastąpił po 1945 związał Starogard głównie z tradycją ludową kultury kociewskiej. Kultury zamieszkującej tu rdzennej ludności. Wartości tej kultury, tradycje ludowego rzemiosła i wytwórczości oraz dokonań miejscowej społeczności dokumentuje Muzeum Ziemi Kociewskiej poprzez gromadzone w nim zbiory. Społeczność lokalna także poprzez działanie Stowarzyszeń promuje historię miasta, życiorysy działaczy i dzieje zasłużonych dla polskości rodów.

Świadectwem wielonarodowościowej społeczności są nazwiska osób pochodzących lub zamieszkujących w Starogardzie. Nazwiska te wywodzą się z różnych stron Europy: Szkocji, Niemiec, Holandii, Skandynawii (np. Hoffman, Freza, Bucholtz, Jacobson, Glass, Ulewicz, Ederman, Goldstein, Kruża, itp).

Przemysł czasu socjalizmu zarówno w sferze materialnej jak i duchowej określił w znacznym stopniu charakter i obraz miasta.

Przełom roku 1989 spowodował poszukiwanie i powrót do wartości świadczących o polskości miasta i one to głównie są kultywowane. Miastu przywrócono historycznie ukształtowaną rangę powiatu. Miejscowe społeczności kultywują pamięć o polskości miasta - jego powrocie do Polski. Pamięć o stacjonującym tu w okresie międzywojennym 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich, pamięć o wizerunku polskich mężów stanu, Polaków walczących o niepodległość.

Na terenie miasta działa nieprzerwanie od wieków średnich, kultywując dawne tradycje, Bractwo Kurkowe. Bractwo Rycerskie nawiązuje do średniowiecznych tradycji rycerskich. W mieście wśród części społeczności odżywa pamięć o Joannitach. Chęć powiązania joannickiej przeszłości miasta z istniejącym do dzisiaj Zakonem zaowocowała nawiązaniem współpracy – podpisany został w 2001 roku w tej sprawie List intencyjny pomiędzy Gminą Miejską a Zakonem Kawalerów Maltańskich. Zaś jego wymiernym efektem były przeprowadzone na terenie Wzgórza św. Jana prace archeologiczne, w trakcie których odkryto relikty joannickich budowli. Odkrycia materialnych relikwów wzmocniły w tym przypadku niematerialną tradycję legendarnego po części przekazu.

Wśród niematerialnych wartości pozostały także tradycyjne nazwy miejscowych ulic, pochodzące niejednokrotnie sprzed wieków (np. Szewska, Rycerska, Kręta).

3.7. Ocena stanu zachowania krajobrazu kulturowego

Ocenę przedstawiono na planszy graficznej nr 3, stanowiącej załącznik do programu.

Starogard to miasto o średniowiecznej lokacji, nasycone zabytkami. Historyczna zabudowa świadczy o jego kulturowej tożsamości, identyfikuje przestrzeń, miejsca. Pozwala odczytać „zamkniętą” w elementach krajobrazu kulturowego historię. Historię miasta, pisaną przez wieki przez jego obywateli. Obywateli o różnym statusie społecznym, wyznaniowym, kulturowym. Obywateli o zróżnicowanej zamożności, aktywności politycznej, społecznej, a szczególnie o różnej przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej. Miasto, którego wizerunek zmusza do refleksji. Refleksji nad przeszłością i spuścizną oraz refleksji nad przyszłością. Bogate niegdyś miasto, prężne, żywe, regionalny ośrodek gospodarczy, stało na zakręcie.

Pytanie, jaką wybierze drogę rozwoju? Czy wykorzysta bogatą historycznie nawarstwowaną przestrzeń do nowych dla siebie form aktywności społeczno – gospodarczej? Czy stworzy z dorobku przeszłości, z historycznego wizerunku swój atut? Czy stanie się świadomym gospodarzem i konsumentem dóbr, stworzonych tu przez wieki?

Konieczna jest ocena stanu zachowania zabytkowych obiektów współtworzących krajobraz kulturowy miasta. Poznanie ilościowego i jakościowego zasobu zabytków.

Celowi temu służy Gminna Ewidencja Zabytków.

Tabela 6

Ocena stanu zachowania środowiska kulturowego (ilustracja graficzna na planszy w załączeniu)

TYP ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI	OCENA STANU
I Etap	
Sylweta średniowiecznego miasta lokacyjnego	Czytelna, dobrze widoczna od strony ul. Mickiewicza i zakola Wierzycy.
Miasto średniowieczne – lokowane, dominuje kamienica przyrynkowa z XIX/XX w. posadowiona na średniowiecznych piwnicach. Gotycka działka zabudowana kamienicą, oficynami tylną i bocznymi.	Czytelna w przestrzeni, zachowana średniowieczna parcelacja w dużej części z historyczną zabudową z XIX i XX wieku. Stopień zachowania i stopień przekształceń zróżnicowany. Widoczne są działania modernizacyjne. Zanika po części detal, wprowadza się współczesne materiały i kolorystykę.
Zabudowa przedmiejska-przedmieścia: Chojnickie, Gdańskie i Gniewskie. Zachowana parcelacja XVII – XX wieczna.	Przestrzeń zróżnicowana funkcjonalnie i strukturalnie, w wielu miejscach przekształcona po 1945 roku, w części obszarów zdegradowana, chaos przestrzenny.

W układ wpisane są kamienice z oficynami, budynki użyteczności publicznej, dawne fabryki.	
Zabudowa miejska – miasta XIX / XX wiecznego. Domy mieszkalne, budynki użyteczności publicznej.	Przestrzeń niejednorodna. Obiekty w części przekształcone, zmodernizowane. Widoczne działania modernizacyjne. Zmiana kolorystyki, nowe materiały, dodawanie bądź zanik detalu.
Zabudowa miejska (kamienice, budynki użyteczności publicznej) wpisana w układy urbanistyczne z początku wieku XX.	Przestrzeń niejednorodna, liczne współczesne uzupełnienia zabudowy.
Przedmiejskie zespoły jednorodzinne, budynki jedno i dwurodzinne w ogrodach XIX / XX w.	Przestrzeń stosunkowo jednorodna: funkcjonalnie i formalnie. Utrzymana zasadniczo w dobrym stanie. Widoczne tendencje modernizacyjne – wprowadzenie nowych materiałów, kolorystyki, dodawanie detalu.
Przedmiejskie budynki jedno i dwurodzinne. Zabudowa przedmiejska na dawnej niwie siedliskowej.	Przestrzeń niejednorodna, zdegradowana, chaos przestrzenny.
Współczesne osiedla domów jednorodzinnych z usługami. Parcelacja geometryczna, zabudowa jednorodzinna, bliźniacza, szeregowa .	Przestrzeń zasadniczo jednorodna przestrzennie: funkcjonalnie i formalnie. Utrzymana w dobrym stanie. Widoczne tendencje do rozbudowy, modernizacji i „upiększania”.
Układ wiejski przekształcony w podmiejską dzielnicę mieszkaniową; nowa regularna parcelacja i zabudowa o charakterze miejskim.	Zachowany i czytelny w przestrzeni historyczny wiejski układ osadniczy, otoczony nową, miejską, regularną parcelacją. Współczesna zabudowa, zróżnicowana w formie. Zabudowa wiejska w zaniku – przekształcenia i rozbiórki. Chaos przestrzenny, nieporządek.
Osiedla mieszkaniowe z przewagą miejskiej zabudowy wielorodzinnej z usługami.	Przestrzeń jednorodna przestrzennie, uporządkowana. Część zespołów w trakcie modernizacji i porządkowania przestrzeni.
Relikty dawnych zespołów folwarcznych.	Dawna struktura w zaniku, przestrzeń przekształcona, po części zdegradowana.
Historyczne zespoły przestrzenne: Kocborowo, Stadnina, Strzelnica.	Wyraźnie widoczne w krajobrazie miasta, jednorodne przestrzennie, zachowane w dobrym stanie. Remontowane, modernizowane. Użytkowane bez zasadniczej zmiany funkcji (część historyczna).
Zespoły zabudowy przemysłowej, infrastruktury technicznej, inżynierskie.	Obiekty charakterystyczne w krajobrazie miasta . W różny sposób przekształcone i adaptowane do nowych funkcji. Widoczne przekształcenia związane są ze zmianą funkcji, działaniami remontowymi i czasowym zabezpieczeniem obiektów. Zespoły Młynów i Browaru – nieużytkowane, do przekształceń i adaptacji.
Tereny słabo zainwestowane.	Głównie chaos przestrzenny. Funkcja i forma obiektów zróżnicowana, charakterystyczna dla okresu przejściowego (jeszcze nie miasto a już nie wieś).
Tereny niezagospodarowane.	Pola nie uprawiane, nieużytki i inne.
Cmentarze i tereny pocmentarne.	Cmentarze użytkowane i d. wojskowy utrzymane w dobrym stanie. Cmentarz ewangelicki – rozpoczęto prace

	rewaloryzacyjne. Cmentarz żydowski – przestrzeń zachowała, czytelne jeszcze relikty dawnego ukształtowania. Nieoznakowana, otwarta przestrzeń dostępna – nieco zanieczyszczona. Pozostałe relikty i miejsca po cmentarzach nieoznakowane, nieczytelne w przestrzeni.
Tereny rekreacyjne - parki, stadiony, boiska, skwery.	Przestrzeń publiczna, zieleń kultywowana, utrzymana w zadawalającym stanie, zadbana.
Dolina Wierzycy	Tereny nie zainwestowane, zieleń naturalnie towarzysząca miastu.
Ogrody działkowe	Zagospodarowane, dobrze utrzymane.

Źródło: Opracowanie własne –Justyna Czystek

3.8. Diagnoza. Analiza SWOT dziedzictwa kulturowego miasta Starogard Gdański.

Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym w opracowaniach o charakterze strategicznym.

Nazwa metody pochodzi od skrótu słów angielskich: *Strenghts* (atuty, silne strony), *Weaknesses* (słabości), *Opportunities* (możliwości, szanse), *Threats* (zagrożenia).

Analiza dotyczy zjawisk, problemów mogących wpłynąć na stan dziedzictwa kulturowego miasta. Atuty i słabości stanowią uwarunkowania o charakterze wewnętrznym, na który wpływ mogą mieć władze samorządowe, instytucje i organizacje, w tym firmy lokalne, a także mieszkańcy, natomiast szanse i zagrożenia dotyczą przede wszystkim uwarunkowań zewnętrznych, w znacznej mierze niezależnych od lokalnych decydentów.

Tabela 7

SILNE strony	SŁABE strony
- liczne obiekty i obszary o wartościach kulturowych - archeologiczne obiekty osadnictwa wczesnośredniowiecznego (grodziska w mieście i w Owidzu) - archeologiczne obiekty osadnictwa joannickiego - panorama średniowiecznego miasta lokacyjnego - zachowane w znacznym stopniu mury obronne z basztami - zachowany średniowieczny układ parcelacyjny - zachowana zabudowa historyczna: kościół gotycki, kamienice mieszczańskie z XIX/XX w. na średniowiecznych piwnicach, detal architektoniczny i wyposażenie wnętrz części kamienic - zachowany zespół młynów, kanał młyński XIXw kontynuujący lokację średniowieczną - zachowane struktury przestrzenne dawnych zakładów przemysłowych - obiekty i miejsca świadczące o wielonarodowości tradycji i historii miasta - dawne świątynie: ewangelicka, żydowska - cmentarze różnych wyznań d. ewangelicki, żydowski, francuski (wojenny), katolickie - zespoły przestrzenne: Kocborowo, Stado Ogierów, Strzelnica	- stosunek do zabytków, poziom świadomości i wiedzy społeczności - brak dobrych wzorców estetycznych - brak skuteczności dotychczasowych działań rewaloryzacyjnych - panując tendencje do likwidacji zabytku- kłopotu zamiast podjęcia prób jego ratowania - zła, niefachowa modernizacja obiektów zabytkowych- np. przekształcenia zewn. i wewn., zanik cech stylowych, zanik wyposażenia, niewłaściwe stosowanie technik budowlanych, niewłaściwa estetyzacja zabytków - brak wyspecjalizowanych kadr projektowych, nadzorujących - niewystarczające środki finansowe gminne oraz osób fizycznych - brak wykształconych mechanizmów finansowych zachęcających do restauracji - słaba promocja zabytków - słaba edukacja - mała aktywność społeczności lokalnej - brak dobrych zrealizowanych – zrewitalizowanych obiektów i zespołów w aspekcie społecznym, funkcjonalno-estetycznym i finansowym

<u>Wartości niematerialne :</u> - legenda i tradycja Zakonu Joannitów - tradycje narodowościowe - nazwy własne – świadkowie czasów minionych - kultura i sztuka ludowa Kociewia - współpraca Muzeum Ziemi Kociewskiej z Muzeum Prus Wschodnich w Münster	
<u>Inicjatywy społeczności lokalnych</u> - Społeczny Komitet Zagospodarowania i Rewitalizacji Śródmieścia Starogardu - Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej - Bractwo Kurkowe - Starogardzkie Bractwo Rycerskie	

Źródło: Opracowanie własne –Justyna Czystek

Tabela 8

SZANSE	ZAGROZENIA
- zabytek stymulatorem rozwoju gospodarczego - zabytek elementem strategii rozwoju - gmina mecenasem - wzrost świadomości społecznej -promocja celowości ochrony zabytków - współudział społeczności w tworzeniu programów ochrony - współudział społeczności w procesie realizacji /programu ochrony zabytków / - współpraca z dobrymi specjalistami – profesjonalistami- od projektu do realizacji - efektywna współpraca nadzoru budowlanego i służb konserwatorskich - promocja udanych realizacji, poprzez ukazanie całego procesu -od projektu do realizacji w tym: - efektu budowlanego - efektu estetycznego - efektu funkcjonalnego - podniesienie jakości życia - analizy finansowej / nakłady- efekty / - edukacja społeczności / wszystkie grupy wiekowe/ - pozyskanie środków finansowych z różnych źródeł - miejski program rewitalizacji	- świadomość obywateli – niska co do celowości ochrony zabytków - brak środków finansowych na: -rewaloryzację -ochronę -dokumentację -zabezpieczenie - promocję - edukację - napór inwestycyjny w obszarach cennych kulturowo, ingerujący w układ urbanistyczny historyczny, - przekształcenie parcelacyjne/ wtórne podziały, - zagęszczenia/ - brak wyspecjalizowanych fachowców i firm remontowo-budowlanych - brak dobrego i konsekwentnego nadzoru konserwatorskiego - zbyt słabe współdziałanie nadzoru budowlanego i służb konserwatorskich - słabe mechanizmy promujące działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków

Źródło: Opracowanie własne –Justyna Czystek

Powyższa analiza jest podstawą dla wyznaczenia celów programu oraz w konsekwencji szczegółowych zadań.

3.9 Bibliografia i zasoby archiwalne /wybrane/

Ochrona i opieka nad zabytkami polega także na ich dokumentowaniu.

Starogard Gdański posiada szereg publikacji przedstawiających jego historię, architekturę i dokonania miejscowej społeczności. Dla potrzeb programu ochrony zabytków wybrano ważniejsze publikacje z ostatnich lat, po części obrazujące stan zachowania poszczególnych zabytków jak i krajobrazu kulturowego miasta oraz opracowania monograficzne. Te ostatnie powstały na zamówienie – dla uczczenia okrągłych rocznic, poszczególnych instytucji i podmiotów gospodarczych. Wskazano też ważniejsze opracowania konserwatorskie -studialne, które stanowią podstawowy i rzetelny materiał do wykorzystania w planowanych w przyszłości planach i działaniach związanych z rewitalizacją miasta.

Zakłada się, że szereg innych, internujących i przydatnych w przyszłych działaniach materiałów znajduje się w różnych zbiorach; muzealnych konserwatorskich, prywatnych i innych. Szczegółowa kwerenda w tych zbiorach winna być wykonana we wskazanych przypadkach, przy opracowywaniu planów rewitalizacji dla poszczególnych obszarów miasta lub dla konkretnych obiektów.

Spis wydawnictw:

Album starych pocztówek i archiwaliów, Mirotki 2002

Buchholz J., Szklarski A: *Królewskie miasto Starogard*, 1929

Burczyk K: *Historia ochotniczej Straży Pożarnej....*, Bernardinum 2002

Burczyk K.: *Straż pożarna w Starogardzie Gdańskim*, Starogard Gdański 1996

Dzieje Starogardu, pod red. M. Kallasa, Starogard Gdański , t.1, 1.2, 1998

Cygan W: *Spacery po starym Starogardzie*, Pelplin 2007

Faltynowski B: *Kurkowe Bractwo Strzeleckie w Starogardzie Gdańskim. Zarys dziejów. 1351 – 1993*, Starogard Gdański 1995

Ickiewicz K: *Bank Spółdzielczy w Starogardzie Gdańskim ...*, Starogard Gdański 1997

Grzebiński A: *Starogard Gdański, impresje na przełomie tysiąclecia.*, Carpe Diem

Gulczyńska K., Marszałec J: *By czas nie zaćmił i niepamięć*, Starogard Gdański 1996

Milewski J: *Monografia na 150 lecie Zakładów Spirytusowych w Starogardzie Gdańskim*, Starogard Gdański 1996.

Milewski J: *Stulecie szpitala w Kocborowie*, Monografia

Milewski J: *Udział okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Starogardzie.....*, Starogard Gdański 1992

Milewski J: *Zabytki i niektóre inne dobra kultury Starogardu Gdańskiego*, Fundacja Fundusz

Odyniec W, Podolski K., Sobociński B.: *Ziemia starogardzka*, Gdańsk 1924

Paner H, Stachulski J: *Szpitalnicy św. Jana na Ziemi Starogardzkiej*, Starogard Gdański 2001

Pick J, Grzyb T, Probucki P: *Jubileuszowa intronizacja Najświętszego Serca Pana Jezusa na Kociewiu*, Starogard Gdański 2000

Szwoch R: *Starogard Gdański i okolice*, , Tczew 2003.

Szwoch R: *Starogardzkie Gimnazjum*, Starogard Gdański 2000

Szwoch R: *Starogardzka księżnica*, Kociewski Kantor Edytorski, Tczew- Starogard Gdański 1998

Rydwan, Roczniki muzealne, Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim 1/2006, Mirex, Mirotki

Rydwan, Roczniki muzealne, Muzeum Ziemi Kociewskiej Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim 1/2007, Mirex Mirotki 1/2006

Starogard Gdański na starych pocztówkach, Muzeum Ziemi Kociewskiej,. Bernardinum , 2002

Zagórska J, Cherek S: *Dawny Starogard*, Starogardzkie Centrum Kultury (wydane z okazji 800-lecia miasta)

3.10 Kartografia

Mapa Pomorza Schroettera – Engelhardta, 1796 -1802, ROBiDZ Gdańsk

Mapa B. Wapowskiego, 1526, w: *Dzieje Starogardu* , T.1

Mapa K. Hannenberga, 1576 w: *Dzieje Starogardu* , T.1

Mapa H. Zella 1542, w: *Dzieje Starogardu* , T.1

Starogard Gdański, Plan miasta 1810, 1:2000, WAP Gdańsk ,V/18-1658

Starogard Gdański, Plan Katastralny, 1880, 1:200, Archiwum OBGiK, Starogard Gdański

Starogard Gdański, Plan Katastralny, 1880 – 1883 ,Archiwum OBGiK, Starogard Gdański

Mapa topograficzna Pomorza, 1:25 000, 1903

Mapa topograficzna Pomorza, 1:25 000,XIX w

Mapa topograficzna Pomorza, 1:25 000, 1910

Mapa topograficzna Pomorza, 1:25 000,1936

3.11 Inne dokumentacje

3.11.1 Opracowania studialne – konserwatorskie

/opracowania przechowywane w Wydziale Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta w Starogardzie Gdańskim /

Biernat, A, Styp – Rekowska D: *Studium walorów kulturowych do planu ogólnego*, Gdańsk, 2003, ROBiDZ

Czyszek J, Stieler E, *Starogard Gdański, Diagnoza stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, Do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta*, Gdańsk 1999, UM WPIU Starogard Gdański

Czyszek J, Stieler E: *Starogard Gdański – Stare Miasto, Diagnoza stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego*, Gdańsk, 1993, UM WPIU Starogard Gdański.

Czyszek J, Stieler E: *Starogard Gdański – Stare Miasto, Wnioski do zasad ochrony i kształtowania środowiska kulturowego*, Gd. 1999, UM WPIU Starogard Gdański.

Pernak R, *Studium historyczno – urbanistyczne Starogardu Gdańskiego*, Gdańsk ROBiDZ

Starogard Gdański, Zespół Staromiejski, Studium konserwatorsko – urbanistyczne, PP PKZ Gdańsk 1978

Wytyczne i postulaty konserwatorskie do miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania Śródmieścia Starogardu Gdańskiego, ROSIOŚK / ROBiDZ/ Gdańsk 1990

Dokumentacje konserwatorskie - Pracownie Konserwacji Zabytków O/Gdańsk PP PKZ – Pracownie Konserwacji Zabytków

Brzeźnicki S. : *Mury obronne i zespołu staromiejskiego odc. III*, kosztorys, PP PKZ Gdańsk 1983

Brzeźnicki S.: *Mury obronne zespołu staromiejskiego odc. III*, proj. Zabezpieczeń konserwacji, PP PKZ O/Gdańsk 1983

Brzeźnicki S. : *Mury obronne i zespołu staromiejskiego odc. III*, roboty budowlane, PP PKZ O/Gdańsk 1983

Celewicz T.: *Elementy badań architektonicznych do projektu konserwacji murów obronnych / Etap II i III/*, PP PKZ O/Gdańsk, 1983

Dąbrowska H.: *Budynek mieszkalny , ul. Wodna 8*, Inwentaryzacja konserwatorska detali architektonicznych, PP PKZ O/Gdańsk, 1978

Dąbrowska H.: *Spichrze i browar, Inwentaryzacja*, PP PKZ O/ Gdańsk. 1978

Hoffman B.: *Budynek mieszkalny, ul. Wodna 8c-*, orzeczenie techniczne konstrukcyjne, PP PKZ ,O/ Gdańsk 1977

Hoffman B. *Spichrz i browar, ul. Browarna*, Orzeczenie techniczne, konstrukcyjne, PP PKZ O/Gdańsk 1977

Macur A., Celewicz T.: *Mury obronne- Starogard Gdański , Badania Architektoniczne*, PP PKZ , O/ Gdańsk, 1978

Tomaszek E: *Browar, Inwentaryzacja konserwatorska*, PP PKZ , O/ Gdańsk 1977

Tomaszek E: *Baszta Tczewska, Budynek Mieszkalny*, PP PKZ, O/Gdańsk 1977

Tomaszek E.: *Baszta Tczewska , Budynek Mieszkalny*, PP PKZ, O/Gdańsk 1977

Tomaszek E.: *Browar, Inwentaryzacja konserwatorska*, PP PKZ, O/Gdańsk 1977

Stępa B.: *Ratusz Miejski, Projekt techniczny – architektoniczny*, PP PKZ Gdańsk, 1984

3.11.2 Opracowania planistyczne

Plany zagospodarowania przestrzennego i opracowania branżowe

/opracowania przechowywane w Wydziale Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta w Starogardzie Gdańskim /

BPP- Biuro Planowania Przestrzennego w Gdańsku

1998 – 2002

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego / Kanałowa, Sobieskiego, Kościuszki, Chojnicka , Mostowa, Wierzyca./, DOM, Starogard Gdański 1998-2002

Miejscowy Plan zagospodarowania przestrzennego, Inwentaryzacja urbanistyczna, DOM, Starogard Gdański 1998-2002

Karty inwentaryzacyjne zabudowy - inwentaryzacja urbanistyczna do w/w planu, DOM, Starogard Gdański 1998-2002

1988 - 1989

Komunikacja do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego, Berendt M, Starogard Gdański, Gdańsk. 1988

Miejscowy Plan Ogólny, Tekst planu , Myśliwska K., BPP ,Gdańsk 1988

Miejscowy Plan Ogólny, Opis techniczny, Myśliwska K., BPP Gdańsk 1988

Miejscowy Plan Ogólny, Tekst planu, Myśliwska K., BPP Gdańsk 1988

Miejscowy Plan Ogólny, Rysunek , Myśliwska K., BPP Gdańsk 1988

Miejscowy Plan Ogólny, Inżynieria, Biuro Studiów i Projektowania Rozwoju Gospodarki Komunalnej w Gdańsku, Gdańsk 1989

1985 - *Studium zagospodarowania i rewaloryzacji części parku między rzeką Wierzycą i murami obronnymi P-Z Stare Miasto w Starogardzie Gdańskim*,Phillip z zespołem, ZAPA, Gdańsk 1985.

1964 -*Miejscowy Plan Ogólny*, Opis techniczny do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w skali 1:5000, Starogard Gdański, BPP Gdańsk 1964.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Starogard Gdański- sporządzane w latach 1988- 2008

4. ZAŁĄCZNIKI do Programu Opieki nad Zabytkami miasta Starogardu Gdańskiego

Załącznik nr 1.1 - **Ewidencja adresowa „fiszki” (wg WKZ z 2003r)**

Załącznik nr 1.2 – **Gminna ewidencja zabytków- 2008**

Załącznik nr 2 - **„Karty Białe”**

załącznik nr 3 - **„Karty Zielone”**

Załącznik nr 4 - **Karty Cmentarzy**

Załącznik nr 5 – **Wyciąg ze Studium (2005r)**

Załącznik nr 6 – **strefy ochrony archeologicznej (dla obszaru opracowywanego planu miejscowego)**

Załącznik nr 7 – **wykaz zabytków proponowanych do wpisu do rejestru zabytków oraz chronionych zapisami planu miejscowego (dla obszaru opracowywanego planu)**